

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μεταξούλα Μανικάρου | Γιώργος Ασημακόπουλος
Βησσαρία Ζορμπά-Ραμποπούλου | Διονύσης Λεϊμονής
Περσεφόνη Παπαμιχαήλ | Δέσποινα Παυλίδου | Γιώργος Χρυσουδάκης

Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ
Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονιστής / Αξιολογητής

Αξιολογήτρια

Αξιολογητής

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Υπεύθυνη του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης

Αντωνίου Αλέξανδρος Σταμάτιος

Εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού Πανεπιστημίου

Ζέρβα Γεωργία

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Χουρσανίδης Εμμανουήλ

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Γίδας Γεώργιος

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Μποζιονέλος Γαβριήλ

Πτυχιούχος γραφιστικής

Βασιλική Βαρτζιώτη, Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ.

Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Μεταξούλα Μανικάρου
Γιώργος Ασημακόπουλος
Βησσαρία Ζορμπά-Ραμποπούλου
Διονύσης Λεϊμονής
Περσεφόνη Παπαμιχαήλ
Δέσποινα Παυλίδου
Γιώργος Χρυσουδάκης**

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ Μεταξούλα Μανικάρου,
Δρ.-Postdoc Φιλολόγος, Συγγραφέας
Γιώργος Ασημακόπουλος,
ΜEd Φιλολόγος, Εκπαιδευτής στις Ν.Τ.
Βησσαρία Ζορμπά-Ραμποπούλου,
Δρ. Φιλολόγος, Συγγραφέας
Διονύσης Λειμόνης,
ΜEd Φιλολόγος, Συγγραφέας
Περσεφόνη Παπαμιχαήλ,
ΜΑ Φιλολόγος, Συγγραφέας
Δέσποινα Παυλίδου, Φιλολόγος
Γιώργος Χρυσουδάκης,
ΜEd Διδακτική Γλώσσας και Λογοτεχνίας,
Φιλολόγος, Συγγραφέας

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ Μεταξούλα Μανικάρου,
Δρ.-Postdoc Φιλολόγος, Συγγραφέας

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ Δημιουργικό τμήμα των Εκδόσεων Πουκαμισάς

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ / ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Όλγα Παλαμήδη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ Δημιουργικό τμήμα Εκδόσεων Πουκαμισάς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ	7
A. Βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις για την έννοια της δημιουργικής γραφής («μαθαίνουμε»)	9
I. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	9
II. ΜΟΡΦΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ.....	12
I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	12
II. ΠΟΙΗΣΗ	16
III. ΣΕΝΑΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ	21
IV. ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ.....	21
B. Λογοτεχνικά παραδείγματα για τη θεωρία («διαβάζουμε»)	26
I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	26
II. ΠΟΙΗΣΗ	31
Γ. Σχετικές δραστηριότητες («γράφουμε»)	38
I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ	38
II. ΠΟΙΗΣΗ	39
Δ. Συμβουλές και ιδέες («προσέχουμε»)	44

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το *Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής* απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και προσεγγίζει τη Δημιουργική Γραφή ως ένα ακόμη πολύτιμο διδακτικό εργαλείο για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας των μαθητών/τριών μέσα από τη βαθμιαία εξοικείωσή τους με συγγραφικές πρακτικές. Ακολουθεί την εξής δομή:

A. Βασικές Θεωρητικές Προσεγγίσεις για την έννοια της Δημιουργικής Γραφής («Μαθαίνουμε»)

Το μέρος αυτό επιμερίζεται σε δύο ενότητες:

I. Θεωρητικό πλαίσιο. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει: α) μια προσπάθεια αποσαφήνισης του όρου «Δημιουργική Γραφή», β) μια αναφορά του πεδίου εφαρμογής της Δημιουργικής Γραφής, γ) τα στάδια της Δημιουργικής Γραφής, δ) τα στάδια της παραγωγής του γραπτού λόγου, ε) τη σχέση ανάμεσα στη Φιλαναγνωσία και τη Δημιουργική Γραφή, στ) την αξιολόγηση της Δημιουργικής Γραφής.

II. Μορφές λογοτεχνικής γραφής. Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει ποικίλες βιωματικές, παιγνιώδεις και ευφάνταστες δραστηριότητες επικεντρωμένες: α) στον ποιητικό λόγο (κλειστές ποιητικές φόρμες και άλλες ποιητικές φόρμες), β) στον πεζό λόγο, γ) στον σεναριακό λόγο και δ) σε άλλες μορφές. Σημειώνουμε εδώ ότι προτιμήθηκε η ένταξη πολλών και ποικίλων μορφών λογοτεχνικής γραφής, ώστε ο/η εκπαιδευτικός να έχει μια συνολική εικόνα τους.

Στη συνέχεια, προτείνονται κάποιες από αυτές τις μορφές για τους/τις μαθητές/τριες της Α΄ Λυκείου. Και είναι οι ακόλουθες:

1) Λίμερικ, 2) Χαϊκού, 3) Καλλιγράφημα ή Σχηματικό ποίημα, 4) Μαντινάδα, 5) Σονέτο, 6) Δημοτική ποίηση, 7) Παραδοσιακή ποίηση, 8) Καβαφική ποίηση, 9) Μοντέρνα-υπερρεαλιστική ποίηση, 10) Ακροστιχίδα, 11) Παρωδία, 12) Κινέζικο πορτρέτο, 13) Διήγημα, 14) Νουβέλα, 15) Μυθιστόρημα.

Β. Λογοτεχνικά παραδείγματα για τη θεωρία («Διαβάζουμε»)

Το μέρος αυτό περιέχει σύντομα αποσπάσματα ποικίλων ειδών λόγου τα οποία θα χρησιμοποιηθούν ως παραδείγματα χρήσης.

Γ. Σχετικές Δραστηριότητες («Γράφουμε»)

Στο μέρος αυτό καταχωρίζονται ενδεικτικές δραστηριότητες για εφαρμογή και εξάσκηση με βάση τα ανωτέρω λογοτεχνικά παραδείγματα.

Δ. Συμβουλές και ιδέες («Προσέχουμε»)

Στο μέρος αυτό δίνονται πρακτικές οδηγίες και συμβουλές για τη διαχείριση και αντιμετώπιση πρακτικών ζητημάτων κατά τη διδασκαλία της Δημιουργικής Γραφής.

Καταληκτικές σκέψεις

Ας τονιστεί ότι το όλο υλικό (θεωρητικό, κείμενα και ερωτήσεις/δραστηριότητες) εντάσσεται στη φιλοσοφία του/της ενεργού εκπαιδευτικού, ο/η οποίος/α αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχει μια «συνταγή» κοινά αποδεκτή και αποτελεσματική σε οποιαδήποτε περίπτωση. Πρόκειται για μια ενδεικτική πρόταση που η εφαρμογή της στη διδακτική πράξη θα κατευθύνει τον/ την εκπαιδευτικό προς τις ανάλογες «στοχαστικές προσαρμογές». Συνεπώς, στο σχολείο του κοντινού μέλλοντος ο/η εκπαιδευτικός οφείλει να γεφυρώσει τη Λογοτεχνία με τη Δημιουργική Γραφή.

Η συγγραφική ομάδα

**Δημιουργική Γραφή
και Εκπαίδευση**

**Στοχοθεσία
Δημιουργικής Γραφής**

Α. ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ («ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ»)

Ι. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Α) Εννοιολογική αποσαφήνιση

Η Δημιουργική Γραφή, ως προσπάθεια απόδοσης των δυτικότερων όρων «creative writing» και «écriture creative», είναι μια κατεξοχήν δημιουργική εργασία, ως εκ τούτου η αναζήτηση ενός καθολικού και αποδεκτού ορισμού, που προέρχεται από κριτική διαδικασία (διατύπωση συμπεράσματος από τα μέρη στο όλο), θα αποτελούσε μια «αντιδημιουργική» πράξη.

Αν ο όρος «Γραφή» μάς προσανατολίζει σε κάτι συγκεκριμένο, αφού μπορεί να προσδιοριστεί ως «η παράσταση του λόγου ή της σκέψης με ένα σύστημα γραφικών συμβόλων, κυρίως επάνω σε χαρτί», πώς μπορεί να οριστεί ο επιθετικός προσδιορισμός «Δημιουργική», αφού η έννοια της δημιουργικότητας μας οδηγεί στο να αναζητήσουμε τις συνθήκες μέσα στις οποίες γίνεται ή αισθάνεται ένα άτομο δημιουργικό ή χαρακτηρίζεται ως τέτοιο. Η δημιουργικότητα ορίζεται ως συνώνυμο της «αποκλίνουσας σκέψης», αυτής, δηλαδή, που παράγει πρωτότυπες, καινοφανείς και ευρηματικές λύσεις με τη φαντασία και τη διαίσθηση.

Κάποιες επιμέρους παράμετροι για τον ορισμό της Δημιουργικής Γραφής, παρά το ασύμβατο δημιουργικό της πρόσημο, είναι:

- α) Η ικανότητα του ατόμου να ελέγχει τις δημιουργικές του σκέψεις και να τις μετουσιώνει σε γραφή. Ο όρος περιγράφει τη διαδικασία υλοποίησης και τα στάδιά της, καθώς και το παραγόμενο αποτέλεσμα της.
- β) Το σύνολο των διαφόρων εκπαιδευτικών πρακτικών και τεχνικών που στοχεύουν στον πειραματισμό σε ποικίλα είδη πεζού και ποιητικού λόγου, ενθαρρύνοντας την αυτο-έκφραση και αυτο-ανακάλυψη.

Β) Το πεδίο εφαρμογής της Δημιουργικής Γραφής

Η Δημιουργική Γραφή έχει «νομιμοποιηθεί» και διαθέτει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογών:

- α) στη Φιλολογία, ως λογοτεχνική γραφή και ως λογοτεχνική θεωρία της ανάγνωσης,

- β) στην Παιδαγωγική, ως βιωματική εκπαιδευτική μέθοδος διδασκαλίας,
- γ) στην Ψυχολογία, ως θεραπευτική μέθοδος,
- δ) στις Γραφιστικές Τέχνες και στη Διαφήμιση και
- ε) στην Εκπαίδευση (σε όλες τις βαθμίδες της και στα γνωστικά αντικείμενα της τυπικής ή άτυπης εκπαίδευσης).

Παράλληλα, τα «Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής», ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, η εκδοτική έκρηξη, τα συνέδρια, οι διαλέξεις επιβεβαιώνουν ότι η Δημιουργική Γραφή δεν αποτελεί μια προνομιακή ιδιότητα που εμπνέεται από μούσες και πραγματώνεται από ιδιοφυΐες, γιατί «έμπνευση είναι μια φάρσα που την έχουν επινοήσει οι ποιητές για να φαντάζονται σπουδαίοι».

Γ) Τα στάδια της Δημιουργικής Γραφής

- α) *Προπαρασκευή ή Προετοιμασία*: Εμφάνιση ερεθίσματος, δημιουργία ερωτημάτων, αρχικός προβληματισμός.
- β) *Παραγωγή ή Επινόηση*: Η εύρεση (γέννηση) ιδεών.
- γ) *Οργάνωση ή Διάταξη*: Η ταξινόμηση των ιδεών, η επιλογή των γλωσσικών στοιχείων και η δημιουργία σχεδίου.
- δ) *Συγγραφή ή Παρουσίαση*: Η δημιουργία του κειμένου.

Δ) Τα στάδια της παραγωγής του γραπτού λόγου

- α) *Προσυγγραφικό στάδιο – Φάση του σχεδιασμού*: i) Αυθεντικοποίηση: Καθορισμός του πεδίου (θέματος), του σκοπού (προθετικότητα), του περιεχομένου, της δομής, του ύφους, του κειμενικού τύπου, των συνομιλιακών ρόλων (πομπού και δέκτη), ανάλογα με την επικοινωνιακή κατάσταση. ii) Σχεδιασμός-Παραγωγή ιδεών: Καταιγισμός ιδεών. Αυθόρμητη και πρόχειρη καταγραφή. iii) Οργάνωση ιδεών: Θεματική, αξιολογική, νοηματική, χρονική, λογική.
- β) *Συγγραφικό στάδιο – Φάση της πρώτης καταγραφής*: Καταγραφή ιδεών: Επιλογή των στοιχείων και καταγραφή τους σε συνεχή λόγο.
- γ) *Μετασυγγραφικό στάδιο – Φάση αναθεώρησης-επεξεργασίας-βελτίωσης-έκδοσης*: i) Διόρθωση λαθών, προσθήκη ή αφαίρεση στοιχείων, αναδιατύπωση πληροφοριών, παραδειγμάτων κ.λπ., αναδιάταξη της αρχικής οργάνωσης. ii) Γλωσσική συνοχή, νοηματική συνεκτικότητα, πληροφοριακή πληρότητα, επικοινωνιακή καταλληλότητα. iii) Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η χρήση κριτηρίων. iv) Δημιουργία/συγγραφή του τελικού κειμένου (αισθητική διάσταση, μορφοποίηση). Αξιολόγησή του.

Ε) Φιλαναγνωσία και Δημιουργική Γραφή

Η Φιλαναγνωσία και η Δημιουργική Γραφή βρίσκονται σε μια φιλική σχέση, γιατί η πρώτη βοηθά τον εμπλεκόμενο να μετεξελιχθεί σε έναν υποψιασμένο αναγνώστη, ενώ η δεύτερη τον μυεί στα άδυτα της λογοτεχνικής πράξης. Ο μισός δρόμος για να αγαπήσεις τη Λογοτεχνία είναι να τη διαβάσεις, ο άλλος μισός να τη γράψεις.

Στ) Η αξιολόγηση της Δημιουργικής Γραφής

Προτείνεται η αξιολόγηση των μαθητικών κειμένων να γίνεται περιγραφικά, διαμορφωτικά και ανατροφοδοτικά και χωρίς βαθμολογική πίεση. Παρά ταύτα, μια πρόταση ρουμπρίκας/κριτηρίων αξιολόγησης της Δημιουργικής Γραφής θα μπορούσε να περιλαμβάνει τα εξής:

- α) *Περιεχόμενο*: Ποικιλία και πρωτοτυπία ιδεών. Ανάδειξη θέματος/θεμάτων. Πρόκληση προβληματισμών. Συναισθηματική εγγρήγορη. Νοηματική αλληλουχία. Φανταστική/επινοητική ανάπλαση της προσωπικής εμπειρίας.
- β) *Δομή και Οργάνωση*: Τεχνικές και επιλογές στη δόμηση/σύνθεση του κειμένου (χαρακτήρες, πλοκή, σκηνικό, επιλογή και χρήση αφηγηματικής φωνής και αφηγηματικών τεχνικών, οπτική γωνία, μοτίβα κ.ά.). Εστίαση στο θέμα/στα θέματα. Ευρηματικότητα (π.χ. τίτλος, αρχή/τέλος του κειμένου).
- γ) *Γλώσσα-Ύφος*: Γλωσσοπλαστική ικανότητα, επάρκεια, πληρότητα και πρωτοτυπία. Προσωπικό ύφος.
- δ) *Τήρηση των λογοτεχνικών συμβάσεων ή δημιουργική υπέρβασή τους*: Λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα παραπάνω.
- ε) *Κριτική/Ανατροφοδότηση*: Ικανότητα κριτικής ανάγνωσης και αναθεώρησης του γραπτού (δεύτερη γραφή). Συνεργατική ανατροφοδότηση στο πλαίσιο της ομάδας.

**Ενδιαφέρει ακόμη
η Λογοτεχνία;**

**Slideshow με εικόνες για
τύπους αναγνωστών/τριών**

**Slideshow με εικόνες
για βιβλία**

II. ΜΟΡΦΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Αφηγηματικές τεχνικές: Είναι οι τεχνικές που χρησιμοποιεί ένας συγγραφέας προκειμένου να δώσει σε μια ιστορία τη μορφή της αφήγησης. Ορισμένες από αυτές είναι:

1.1. Αφηγητής. Ποιος αφηγείται την ιστορία; Ποιος βλέπει την ιστορία;

Με κριτήριο τη συμμετοχή του αφηγητή στην ιστορία, ο αφηγητής διακρίνεται σε: i) Ομοδιηγητικό αφηγητή. Ένα από τα πρόσωπα της διήγησης συμμετέχει στην ιστορία είτε ως βασικός/ή ήρωας/ίδα είτε ως δευτερεύον πρόσωπο («αυτοδιηγητικός» αφηγητής, διηγείται την προσωπική του ιστορία) είτε ως απλός παρατηρητής ή αυτόπτης μάρτυρας («αλλοδιηγητικός αφηγητής»). ii) Ετεροδιηγητικό αφηγητή, που δεν συμμετέχει καθόλου στην ιστορία που διηγείται.

Ανάλογα με την εστίαση (προοπτική/σκοπιά με την οποία ο αφηγητής βλέπει/αντιλαμβάνεται τα δρώμενα) ο αφηγητής διακρίνεται σε: i) Παντογνώστη αφηγητή/Αφηγητή-Θεό (αφήγηση χωρίς εστίαση ή με μηδενική εστίαση), άρα γνωρίζει περισσότερα από τα πρόσωπα του έργου (τριτοπρόσωπη αφήγηση). ii) Αφηγητή-άνθρωπο (εσωτερική αφήγηση). Ο αφηγητής βλέπει μέσα από ένα πρόσωπο του έργου (βασικό ή δευτερεύον), άρα ξέρει όσα του επιτρέπει η ανθρωπινή του φύση (τριτοπρόσωπη ή πρωτοπρόσωπη αφήγηση). iii) Αφηγητή-κάμερα/Αφηγητή-πράγμα (εξωτερική αφήγηση), όταν ο αφηγητής γνωρίζει λιγότερα από τα πρόσωπα.

1.2. Αφηγηματικό υλικό. Πώς αφηγείται την ιστορία;

- α) Μύθος: Η ιστορία, η υπόθεση ενός λογοτεχνικού έργου.
- β) Πλοκή: Η εξέλιξη της δράσης και η κλιμάκωση των γεγονότων, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο προωθείται ο μύθος.
- γ) Δομή: Η αρχιτεκτονική σύνθεση του κειμένου, η οργάνωση των μερών του, ώστε να αποτελέσουν ένα καλοχτισμένο σύνολο.
- δ) Μορφή: Τα «υλικά» με τα οποία έχει κατασκευαστεί το έργο (γλώσσα, εκφραστικοί τρόποι και μέσα).
- ε) Χαρακτήρες: Τα πρόσωπα της αφήγησης, δηλαδή οι ήρωες/ηρωίδες ή τα δρώντα πρόσωπα.

1.3. Αφηγηματικός χρόνος

Ο χρόνος της αφήγησης δεν συμπίπτει, γενικά, με τον χρόνο της ιστορίας, αφού τα γεγονότα παρουσιάζονται συνήθως με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια και συχνότητα απ' ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία.

- α) Σειρά/τάξη: Δεν ακολουθείται η ευθύγραμμη αφήγηση, αλλά παραβιάζεται και υπάρχουν αναχρονίες, που διακρίνονται σε: i) Ανάδρομη αφήγηση/Ανάληψη, δηλαδή αφήγηση γεγονότων προγενέστερων (γεγονότων του παρελθόντος). ii) Πρόδρομη αφήγηση/Πρόληψη, δηλαδή αφήγηση γεγονότων εκ των προτέρων, τα οποία στην ιστορία θα διαδραματιστούν αργότερα.
- β) Διάρκεια: Η σχέση ανάμεσα στη χρονική διάρκεια των γεγονότων στην ιστορία και στη διάρκειά τους στην αφήγηση. Διακρίνεται σε: i) Επιτάχυνση της αφήγησης, η αφήγηση εξελίσσεται πιο γρήγορα από την ιστορία και παρουσιάζονται συνοπτικά γεγονότα που έχουν μεγάλη διάρκεια. ii) Επιβράδυνση της αφήγησης, ο χρόνος της αφήγησης μπορεί να είναι μεγαλύτερος από τον χρόνο της ιστορίας, και παρουσιάζονται αναλυτικά γεγονότα που διαρκούν ελάχιστα. iii) Σκηνή, η ισοχρονία ανάμεσα στην ιστορία και την αφήγηση.
- γ) Συχνότητα: Η σχέση ανάμεσα στις φορές που ένα γεγονός συμβαίνει στην ιστορία και στις φορές που αυτό αναφέρεται στην αφήγηση.

1.4. Αφηγηματικοί τρόποι

- α) Αφήγηση: Η παρουσίαση ενός γεγονότος ή μιας σειράς γεγονότων, πραγματικών ή μυθοπλαστικών κατά την εξέλιξή τους.
- β) Διάλογος: Αυτούσια παράθεση των λόγων των ηρώων/ίδων σε ευθύ λόγο.
- γ) Περιγραφή: Η αναπαράσταση/απεικόνιση προσώπων, τόπων, αντικειμένων, καταστάσεων, φαινομένων, γεγονότων, κ.λπ.
- δ) Σχόλιο: Ο αφηγητής ερμηνεύει ή εκφράζει τη γνώμη, την κρίση, τη σκέψη του για πρόσωπα, γεγονότα ή συμπεριφορές του κειμένου.
- ε) Ελεύθερος πλάγιος λόγος: Η πιστή απόδοση από τον αφηγητή των σκέψεων, διαθέσεων ή συναισθημάτων ενός προσώπου της ιστορίας σε γ' πρόσωπο και σε παρελθοντικό χρόνο, χωρίς να προηγείται ρήμα εξάρτησης.
- στ) Εσωτερικός μονόλογος: Η απόδοση των σκέψεων ή συναισθημάτων αναμνήσεων, συνειρμών του/της ήρωα/ίδας σε α' και β' πρόσωπο και σε χρόνο ενεστώτα, χωρίς παρέμβαση του αφηγητή. Απουσιάζουν τα εισαγωγικά και τα ρήματα εξάρτησης.

2. Διήγημα: Σύντομο μυθοπλαστικό κείμενο που συνδυάζει λιτότητα και πυκνότητα στη γλώσσα και στο περιεχόμενο. Επικεντρώνεται συνήθως γύρω από ένα βασικό γεγονός, με έναν/μία κεντρικό/ή ήρωα/ίδα. Μπορεί να περιλαμβάνει και κάποια δευτερεύοντα πρόσωπα ή επεισόδια με στόχο να φωτίσουν το βασικό γεγονός ή να συμπληρώσουν την ψυχογραφία του/της πρωταγωνιστή/ίστριας. Διακρίνεται σε ηθογραφικό, ρεαλιστικό, κοινωνικό, ιστορικό, ψυχολογικό, αστυνομικό διήγημα κ.λπ.

3. Μυθιστόρημα: Εκτεταμένη (πολυσέλιδη) πεζή αφήγηση με μύθο πολύπτυχο και πολύπλοκο στην όλη του οργάνωση και διάρθρωση. Πολλά επίπεδα χώρου, χρόνου, πολυδιάσπαση της αφηγηματικής δράσης. Τα γεγονότα σπάνια παρουσιάζονται με σειρά χρονική-εξελικτική. Πολυπρόσωπο και οι προβαλλόμενοι ανθρωπίνους χαρακτήρες, μέσα από τις πράξεις, τα λόγια και τις σκέψεις τους, διαγράφονται με πληρότητα και με ολοκληρωμένο τρόπο. Δημιουργούνται πλουσιότερες, συχνότερες και εντονότερες καταστάσεις συγκρούσεων. Διακρίνεται σε ιστορικό, επιστολικό, κοινωνικό, αστυνομικό κ.λπ.

4. Νουβέλα: Η έκτασή της τοποθετείται ανάμεσα στο διήγημα και στο μυθιστόρημα. Η θεματολογία αντλείται κυρίως από γεγονότα της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας, δηλαδή της εποχής κατά την οποία γράφτηκε. Η δομή είναι λίγο πιο περίπλοκη από εκείνη του διηγήματος, αλλά απέχει αρκετά από την ευρύτητα και το περίτεχνο ενός μυθιστορήματος. Το βάρος πέφτει στην ηθογράφιση και την ψυχογράφιση των χαρακτήρων και όχι τόσο στην πλοκή και στα επεισόδια που αφηγείται.

5. Μικροδιήγημα: Είναι μια σύντομη πεζογραφική φόρμα (αλλιώς νανοδιήγημα, διήγημα μπονζάι ή απλώς μπονζάι) με χαρακτηριστικά τη σύντομη πλοκή, τον μικρό αριθμό λέξεων, την υπαινικτικότητα, την αφαιρετική περιγραφή και το συχνά ανοιχτό τέλος.

6. Δοκίμιο: Ένα ιδιαίτερο γραμματειακό είδος του πεζού λόγου, με μέση έκταση και ευρεία ποικιλία θεμάτων (φιλολογικά, φιλοσοφικά, επιστημονικά, θέματα της καθημερινής ζωής, της τέχνης, της πολιτικής, της κοινωνιολογίας), χωρίς, όμως, να τα εξαντλεί. Διακρίνεται στο Αποδεικτικό και στο Στοχαστικό Δοκίμιο.

Κριτήρια	Αποδεικτικό: Προσεγγίζει τον επιστημονικό λόγο	Στοχαστικό: Προσεγγίζει τη λογοτεχνία
----------	--	---------------------------------------

Συγγραφέας	Κυρίαρχη η επιστημονική ιδιότητα, ο γνωστικός εξοπλισμός	Κυρίαρχη η ιδιότητα του λογοτέχνη, η ευαισθησία, η φαντασία, η υποκειμενικότητα
Περιεχόμενο	Παρατηρήσεις, διαπιστώσεις, επισημάνσεις, προβληματισμοί, ιδέες του συγγραφέα	Παρατηρήσεις, προβληματισμοί, αλλά και εμπειρίες, υποκειμενικές αισθήσεις, οράματα, προσωπικές συλλήψεις και συναισθήματα του συγγραφέα
Οργάνωση-Δομή	Λογικό περιεχόμενο, αξιόπιστη, ρεαλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας. Τριμερής διαίρεση: Πρόλογος/ Εισαγωγή. Κύριο μέρος/ Ανάπτυξη. Επίλογος	Συνειρμική: Διαισθητική ανάπτυξη των ιδεών. Δεν είναι εύκολο να ανιχνεύσουμε τη σχέση «θέση-απόδειξη». Ενδιαφέρει περισσότερο η ύφανση του λόγου και όχι η λογική που διέπει το δοκίμιο
Τρόποι πειθούς	Κυρίαρχη η επίκληση στη λογική	Κυρίαρχη η επίκληση στο συναίσθημα
Γλώσσα	Δηλωτική-κυριολεκτική. Αφηρημένες λέξεις και ειδικοί όροι. Λογιότερες λέξεις	Συνυποδηλωτική- μεταφορική. Παρέκκλιση από τη γλωσσική νόρμα. Προφορικότητα στην έκφραση: Χρήση καθημερινών λέξεων-εκφράσεων

7. Δραματοποίηση κειμένου – από την αφήγηση στο δράσιμο: Η μετατροπή ενός αφηγηματικού κειμένου σε δραματικό περιλαμβάνει τον εντοπισμό και την ανάλυση των δραματικών στοιχείων (δράση, σύγκρουση, πρόσωπα, χώρος, χρόνος) και, στη συνέχεια, τη σκηνοθετική τους απόδοση. Κατά τη διαδικασία της μετατροπής:

- α) Καταγράφονται όλα τα πρόσωπα του έργου και η ταυτότητά τους, οι σχέσεις που τα συνδέουν, τα κίνητρα και τα εμπόδια (εξωτερικά-εσωτερικά) που πυροδοτούν τη δράση τους.
- β) Εντοπίζονται τα «δραματικά» τμήματα της αφήγησης (συμβάντα, δράσεις) και τα πυρηνικά γεγονότα, που προετοιμάζουν και αιτιολογούν την κεντρική σύγκρουση.
- γ) Τοποθετούνται τα συμβάντα στον χώρο και τον χρόνο.

δ) Εντοπίζονται περιγραφές (π.χ. χώρων, προσώπων) και σχόλια χρήσιμα για τη σκηνική συμπεριφορά των ηρώων/ίδων, που θα αποτελέσουν τις σκηνικές οδηγίες ή θα ενσωματωθούν στα λόγια τους.

ε) Χωρίζεται το κείμενο σε σκηνές,

στ) Αποκρύπτεται ο αφηγητής και μετατρέπεται ο αφηγημένος λόγος σε διάλογο.

II. ΠΟΙΗΣΗ

A) Κλειστές ποιητικές φόρμες

1. Λίμερικ: Το λίμερικ είναι ένα γλωσσικό παιχνίδι με μακρόχρονη παράδοση στην Αγγλία, με κυριότερο εκπρόσωπο τον Edward Lear, στον οποίο οφείλει το όνομά του. Το ποιητικό σύνολο είναι άτιτλο και έχει ως χαρακτηριστικά του την υπερβολή, την έλλειψη νοήματος, το έντονο στοιχείο του κωμικού. Αποτελείται από πέντε στίχους με ομοιοκαταληξία ααββα και την εξής δομή:

1ος στίχος: Παρουσιάζει τον/την πρωταγωνιστή/ίστρια-ήρωα/ίδα.

2ος στίχος: Δηλώνει τη βασική ιδιότητα ή παραξενιά του/της ήρωα/ίδας ή ένα αντικείμενο που κατέχει ή μια πράξη του/της.

3ος και 4ος στίχος: Παρουσιάζουν την πλοκή και εξέλιξη της δράσης ή τις ενέργειες του/της ήρωα/ίδας και την αντίδραση των παρισταμένων.

5ος στίχος: Είτε εμφανίζει ένα τελικό εκκεντρικό επίθετο για τον/την ήρωα/ίδα, ως παραλλαγή του 1ου στίχου, είτε εμφανίζει τον/την ήρωα/ίδα να παθαίνει κάτι εξαιτίας της δράσης του/της. Αναλαμβάνει το «αναστοχαστικό» κλείσιμο της ιστορίας.

2. Καλλιγράφημα ή Σχηματικό ποίημα: Το καλλιγράφημα ή σχηματικό ποίημα είναι ένα είδος της ποίησης στο οποίο η γραμματοσειρά, η καλλιγραφία ή η γραφή είναι τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργούν μια οπτική εικόνα/γραφική παράσταση, η οποία είναι πάντα σχετική με το θέμα και το περιεχόμενο του ποιήματος. Επίσης, απουσιάζουν τα σημεία στίξης και υπάρχει ελευθερία στη διάταξη των λέξεων.

3. Μαντινάδα: Ποίημα αποτελούμενο από δύο στίχους που συνήθως είναι δεκαπεντασύλλαβοι σε ομοιοκαταληξία ή και τέσσερα ημιστίχια που δεν ομοιοκαταληκτούν απαραίτητα. Αποτελεί μέσο αυθόρμητης λαϊκής έκφρα-

σης με ποικίλη θεματολογία (σκωπτικές μαντινάδες, ερωτικές, ευκαιριακές και φιλοσοφικές) και απαντά ιδιαίτερα στην Κρήτη.

4. Σονέτο: Είναι ποίημα σταθερής μορφής, συνήθως λυρικού περιεχομένου και η ονομασία του προέρχεται από τα ιταλικά. Αποτελείται από 14 στίχους (ονομάζεται και δεκατετράστιχο), που κατανέμονται σε 4 στροφές. Οι πρώτες 2 στροφές είναι τετράστιχες, ενώ οι 2 τελευταίες τρίστιχες. Το μέτρο είναι ιαμβικό, οι στίχοι ενδεκασύλλαβοι. Στις 2 πρώτες στροφές έχουμε ομοιοκαταληξία σταυρωτή (αββα), ενώ στις 2 τελευταίες υπάρχουν ποικίλοι τρόποι και συνδυασμοί ομοιοκαταληξίας.

5. Χαϊκού: Το χαϊκού είναι μια ιαπωνική ποιητική φόρμα με συνολικά 17 συλλαβές (ο πρώτος στίχος έχει 5 συλλαβές, ο δεύτερος 7 και ο τρίτος 5), που, λόγω της συντομίας του, μπορεί να χαρακτηριστεί και ως «ακαριαίο» ποίημα. Περιγράφει μια εικόνα της φύσης και δίνει στοιχεία για την εποχή του χρόνου μέσα από εποχιακές λέξεις. Χαρακτηριστικά του είδους είναι η σταθερή μορφή, αν και υπάρχουν ποιητές, που ακολουθούν μια πιο ελεύθερη φόρμα, η πυκνότητα της έκφρασης, η λιτότητα των εκφραστικών μέσων. Συνήθως τα ρήματα είναι σε χρόνο ενεστώτα, για να εκφράσουν την ουσία και τη διάθεση μιας παροντικής στιγμής.

6. Frame poetry: Αναφέρεται στη λειτουργία εντός συγκεκριμένου πλαισίου, κατά το οποίο εξετάζονται οι λεκτικές ή αισθητικές επιλογές ενός ποιήματος για τη βαθύτερη κατανόησή τους.

B) Άλλες ποιητικές μορφές

1. Δημοτική ποίηση: Τα δημοτικά τραγούδια κατατάσσονται σε αυτά που αναφέρονται στον δημόσιο βίο (ακριτικά, κλέφτικα κ.λπ.), στον ιδιωτικό βίο (ξενιτιάς, μοιρολόγια, νανουρίσματα, αγάπης κ.λπ.) και στις παραλογές. Κάποια από τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά τους είναι τα εξής: ο ιαμβικός στίχος (μια άτονη και μια τονισμένη συλλαβή), δεκαπεντασύλλαβος, που χωρίζεται σε δύο ημιστίχια (τομή, 8+7 συλλαβές), το δεύτερο ημιστίχιο αποτελεί επανάληψη και νοηματική αναδίπλωση του πρώτου, ο κάθε στίχος εκφράζει ένα πλήρες και ολοκληρωμένο νόημα (αρχή της ισομετρίας και απουσία διασκελισμού), η έλλειψη ομοιοκαταληξίας, γλώσσα δραστική, ζωντανή και παραστατική με κυριαρχία ρήματος και ουσιαστικού, ο νόμος των τριών (τρία πράγματα, πρόσωπα, έννοιες) με έμφαση στο τρίτο, η χρήση συμβολικών αριθμών (συνήθως το τρία και τα πολλαπλάσιά

του ή το επτά), τα άστοχα ερωτήματα, οι σταθεροί εκφραστικοί τρόποι (τα εκφραστικά μοτίβα), τα σχήματα λόγου (υπερβολές, αντιθέσεις, προσωποποιήσεις, μεταφορές, επαναλήψεις), ο παμπουχισμός.

2. Παραδοσιακή και νεωτερική (σύγχρονη) ποίηση

Παραδοσιακή ποίηση (έως το 1930)	Νεωτερική ποίηση (1930 και εξής)
Έμμετρος στίχος	Ελεύθερος στίχος (πεζολογική μορφή, έλλειψη μέτρου και συγκεκριμένου αριθμού στίχων και συλλαβών)
Στίχος στολισμένος, «ποιητικές» λέξεις	Στίχος λιτός και πυκνός, «καθημερινή», «αντιποιητική» λέξη
Στίξη κανονική	Ακανόνιστη στίξη ή απουσία στίξης
Διατήρηση νοηματικής ταυτότητας λέξεων	Πολυσημία, νέα νοηματική φόρτιση λέξεων
Τίτλος δηλωτικός του περιεχομένου	Τίτλος προβληματικός, νοηματικά ανενεργός
Λογική ανάπτυξη θέματος	Υποδήλωση ή απόκρυψη θεματικού κέντρου
Ευπρόσληπτη ποίηση	Δυσνόητη ποίηση

3. Ακροστιχίδα: Ακροστιχίδα ονομάζεται το φαινόμενο κατά το οποίο τα αρχικά γράμματα των στίχων ή των στροφών ενός ποιήματος σχηματίζουν μια ενδεικτική λέξη ή φράση, ή ακόμη και το αλφάβητο (αλφαβητική ακροστιχίδα). Η μονή ακροστιχίδα σχηματίζεται μόνο στα αρχικά γράμματα των στίχων ή των στροφών, ενώ η διπλή στα αρχικά και στα τελευταία γράμματα. Μπορεί να δημιουργηθεί ακροστιχίδα με μια λέξη που θα δοθεί. Η κάθετη ανάγνωση της ακροστιχίδας μπορεί να έχει κάποια συνάφεια νοηματική με τα υπόλοιπα, χωρίς να είναι αυτό απαραίτητο.

4. Παρωδία: Η παρωδία, ως ιδιαίζουσα μορφή λογοτεχνικής δημιουργίας, εντοπίζεται γενικά περισσότερο στην ποίηση παρά στην πεζογραφία. Συνιστά απομίμηση και παραποίηση του αρχικού έργου (π.χ. των μορφολογικών του στοιχείων, των λέξεων, στίχων ή φράσεων, του ύφους και του τόνου του, των θεμάτων και των ιδεών του) με σκοπό τη διακωμώδησή του.

5. Πεζόμορφο ποίημα: Το πεζόμορφο ποίημα (prose en prose) ως προς την εξωτερική του μορφή δεν πειθαρχεί στους ποικίλους κανόνες

(μετρικούς, αριθμού συλλαβών κατά στίχο, ομοιοκαταληξίας, ρυθμού, κατανομής των στίχων σε στροφές κ.λπ.) της παραδοσιακής ποίησης, αλλά διατάσσεται στους λεγόμενους ελεύθερους «στίχους» και σε συνεχή λόγο. Εντούτοις, συγκεντρώνει όλα τα διαφοροποιητικά στοιχεία σε σύγκριση με τον πεζό λόγο: γλώσσα ποιητική, λόγος υπαινικτικός, εσωτερικός μουσικός ρυθμός, απόκρυψη του θέματος, σύντομη κειμενική έκταση.

6. Ποιήματα σε διάλογο ή Ανταποκρισιακά ποιήματα (Conversation poems): Αποτελούν μια μορφή συνομιλίας, «ανταπόκρισης» με το ποίημα μέσα από ελεύθερο ποιητικό λόγο, που μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές, π.χ. προβολή αντίρρησης, σχολιασμός, αναζήτηση εξηγήσεων, έκφραση αποριών, απάντηση.

7. Ποιήματα σε SMS: Αφορούν την αποστολή ενός SMS γραμμένου με ποιητική χροιά για ένα οποιοδήποτε θέμα, περίσταση ή στιγμή.

8. Ποιητικό κολάζ: Είναι η συγκόλληση στίχων του ίδιου ή διαφορετικών ποιητών. Οι στίχοι δίνονται σε λωρίδες χαρτιού για την επικόλλησή τους και τη δημιουργία ενός νέου ποιήματος.

9. Found poetry: Αξιοποιεί λέξεις εντοπισμένες σε μη ποιητικό περιβάλλον (π.χ. κείμενα από άρθρα εφημερίδων, πινακίδες δρόμου, γκράφιτι, ομιλίες, γράμματα, διαφημιστικά μηνύματα, επιγραφές ή ονόματα καταστημάτων), που, αφού αναδιαταχθούν και προστεθούν λέξεις, τοποθετούνται σε στίχους και συνιστούν ποίημα.

10. Ποίηση της συσκότισης (Blackout poetry): Πρόκειται για το σβήσιμο (διαγραφή), το μαύρισμα των λέξεων του κειμένου (εναλλακτικά τον χρωματισμό με υπογραμμιστικό μαρκαδόρο) από μια υπάρχουσα πηγή (π.χ. άρθρο εφημερίδας) και τη δημιουργία ενός νέου ποιήματος με τις λέξεις που έχουν απομείνει. Αναγκαία η αφαιρετική σκέψη και η ικανότητα της οργάνωσης λέξεων για τη δημιουργία του ποιήματος.

11. Κλιμακωτά ποιήματα ή ποιήματα σκάλες: Τα ποιήματα αυτά αυξάνουν βαθμιαία (κλιμακωτά) την ένταση κατά την παρουσίαση μιας σειράς γεγονότων ή καταστάσεων. Στο βασικό γεγονός προστίθεται ένα ακόμη –ή ένας/μία πρωταγωνιστής/ίστρια–, που είναι πιο έντονο από το προηγούμενο, μέχρι να ακολουθήσει η επόμενη αναφορά ή πρόταση και να το «σπρώξει» ακόμη «πιο μέσα».

12. Κενά του ποιητικού κειμένου («παίζουσα συμπλήρωση»): Ένα ομοιοκατάληκτο ή ελεύθερο ποίημα παρουσιάζεται με κενά με βάση διάφορα κριτήρια (π.χ. τελικές ομοιοκαταληκτούσες λέξεις, αιφνίδιες ή λέξεις ανατροπής, ποικίλα μέρη του λόγου) και ζητείται η συμπλήρωση των κενών.

13. Κινέζικο πορτρέτο: Με βάση ένα πρόσωπο διατυπώνονται υποθετικές ερωτήσεις, π.χ. «Αν ήταν χρώμα, ποιο χρώμα θα ήταν;», αν ήταν στοιχείο της φύσης (νερό, γη, αέρας, φωτιά), εποχή, πράγμα, μεταφορικό μέσο, πίνακας ζωγραφικής, φαγητό, βιτρίνα καταστήματος, βιβλίο κ.λπ., και δημιουργείται ένα τετράστιχο ελευθερόστιχο ποίημα με βάση τη δομή:

Αν ήμουν νερό,

Θα

Και

.....

14. Μεταποίηση: Πρόκειται για ένα ποίημα που προκύπτει μέσα από ένα άλλο ποίημα ή από έναν ικανό αριθμό ποιημάτων, με βάση τα ρήματα ή μόνο τα ονόματα ή μόνο τις προθέσεις και τα επιρρήματα.

15. Ποίημα με ChatGPT: Πρόκειται για τη συγγραφή ποιήματος με μια μηχανή τεχνητής νοημοσύνης, το «ρομπότ διαδικτυακού διαλόγου», που, αφού δεχτεί ένα ερώτημα, με αξιοθαύμαστη δυνατότητα ανατρέχει σχεδόν ακαριαία σε εκατομμύρια εκατομμυρίων σελίδες γεμάτες πληροφορίες τις οποίες συνδυάζει με τον πιο «ανθρώπινο» τρόπο, ώστε το παραγόμενο αποτέλεσμα να είναι πανομοιότυπο με ανθρώπινο δημιούργημα.

Κουίζ αντιστοίχισης κλειστών
ποιητικών φορμών με ορισμούς

Κουίζ αντιστοίχισης
ποιητικών φορμών με ορισμούς

III. ΣΕΝΑΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Αποτελεί την αφετηρία για τις περισσότερες κινηματογραφικές ταινίες και συγκροτείται διαμέσου: α) του γραπτού λόγου (περιέχει διαλόγους και είναι χωρισμένος σε αριθμημένες σκηνές, με περιγραφικές οδηγίες σχετικά με τη δράση και τον χώρο), β) της εικόνας και του ήχου –οπτικοακουστικός λόγος– (μέσω της κάμερας, του μοντάζ, της σκηνογραφίας, του ήχου, της μουσικής και των εικόνων) και αποτυπώνει την ιστορία του λογοτεχνικού κειμένου (θεατρικού, πεζογραφικού, ποιητικού) και τους χαρακτήρες του.

IV. ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

1. Αυτόματη γραφή: Η αυτόματη (κατα-)γραφή σκέψεων, λέξεων, φράσεων που προϋποθέτει την απελευθέρωση από όρια και περιορισμούς της λογικής και τη δημιουργία πεζού, ποιητικού ή ανάμεικτου κειμένου.

2. Ελεύθερες σημειώσεις: Η ελεύθερη καταγραφή των σκέψεων, των συναισθημάτων, των αντιδράσεων που πυροδοτεί το κείμενο ως μέθοδος αποτύπωσης των ανταποκρίσεων κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης.

3. Εικαστική απόδοση: Είναι η ζωγραφική αποτύπωση λογοτεχνικού κειμένου, η δημιουργία κολάζ, η λήψη φωτογραφίας, η χρωματική απόδοση των συναισθημάτων του/της ήρωα/ίδας ή η χρήση συμβόλων (π.χ. emotions) για την ψυχογράφησή του/της.

4. Αγώνας λόγων (debate): Πρόκειται για το πρότυπο ενός ζεύγους αντιτιθέμενων λόγων, ισορροπημένων ως προς το μήκος και το περιεχόμενο, μεταξύ δύο προσώπων και την ανάδειξη του συγκρουσιακού στοιχείου, ενώπιον ενός τρίτου προσώπου που εμφανίζεται συνήθως στον ρόλο του κριτή.

5. Δημιουργική μίμηση. Με τον τρόπο του... (a la manière de...): Η διαδικασία της μίμησης ή του δανεισμού μπορεί να τοποθετείται στη μετάφραση, στην ερμηνεία, στη διασκευή και γενικότερα στην αναπαραγωγή στοιχείων του πεζού ή ποιητικού λόγου.

6. Τι θα συνέβαινε αν... αν ήσουν ο συγγραφέας: Ποικίλες ανατροπές και επεμβάσεις στη δομή, στο ύφος, στην οπτική γωνία του αφηγητή, στους χαρακτήρες, στην πλοκή, στο σκηνικό (χωροχρονικό πλαίσιο). Απόδοση

διαφορετικού τέλους, προσθήκη περιγραφικών δεδομένων, κατασκευή νέων σκηνών, μεταφορά της ιστορίας σε άλλη εποχή, αποδόμηση του κειμένου σε μια νέα διάταξη των επεισοδίων του, συνέχιση του κειμένου μετά το τέλος της ιστορίας, συμπλήρωση αφηγηματικών κενών. Αλλαγή της αφηγηματικής σκοπιάς και άσκηση στη χρήση εναλλακτικών κωδίκων επικοινωνίας με τη συγγραφή διαφορετικών κειμενικών ειδών (π.χ. ημερολόγιο, κόμικ, graphic novel, θεατρικός μονόλογος ή σκηνή, συνέντευξη, αφίσα, διαφήμιση, κολάζ, συνθήματα SMS).

7. Περιορισμοί... κάθε είδους: Η διαπραγμάτευση ενός θέματος με συγκεκριμένους περιορισμούς και δεσμεύσεις (π.χ. έκτασης, χρόνου, ύφους, λεξιλογίου, χρήση ενός καθορισμένου γράμματος).

8. Γραφικές αναπαραστάσεις: Πρόκειται για την οπτική αναπαράσταση της γνώσης μέσω της χρήσης των γραφικών οργανωτών (εργαλείων που συνδυάζουν γλωσσικές μορφές, δηλαδή λέξεις και φράσεις, με μη γλωσσικές μορφές, δηλαδή σύμβολα και βέλη που δείχνουν σχέσεις). Μπορούν να πάρουν ποικίλες μορφές: i) *Αλυσίδα* (αρχικό γεγονός-αίτιο, διαδοχή γεγονότων, αποτελέσματα-συμπεράσματα), ii) *Διάγραμμα του Venn* (ομοιότητες, διαφορές, κοινά χαρακτηριστικά), iii) *Εννοιολογικός χάρτης* (οργάνωση και διάταξη γύρω από μία κεντρική έννοια που συνήθως περικλείεται σε κύκλο ή πλαίσιο και γύρω από αυτή συνδέονται με συνδετική γραμμή σχετικές έννοιες ή υποέννοιες), iv) *Χάρτης της ιστορίας* (καταγραφή των βασικών στοιχείων της δομής της ιστορίας, δηλαδή Ποιος; Πού; Πότε; Πώς; Τι συνέβη; Γιατί συνέβη;), v) *Ψαροκόκαλο* (ως διάγραμμα αιτίας-αποτελέσματος), vi) *Πυραμίδα της ιστορίας* (ξεκίνημα της δράσης = έκθεση – στοιχείο πλοκής, ανοδική πορεία της δράσης = δέση, κορύφωση, καθοδική/πτωτική πορεία της δράσης, τελική στιγμή της δράσης = λύση), vii) *Αραχνόγραμμα* (η βασική έννοια καταγράφεται στο κέντρο και εξακτινώνεται σε πέντε κατευθύνσεις των αισθήσεων, σχηματίζοντας ένα αστέρι).

9. Ουλιπιανές δραστηριότητες: Το κίνημα του Ουλίπο («Εργαστήριο Δυνητικής Λογοτεχνίας») προτείνει υποχρεωτικούς όρους μεταγραφής και ανάπλασης του κειμένου από τον αναγνώστη (π.χ. η γραφή της ιστορίας της Κοκκίνοσκουφίτσας σε 100 λέξεις, η μη χρησιμοποίηση της λέξης «κόκκινο», επιθέτων ή επιρρημάτων, το «λιπόγραμμα» ως αυτοδεσμευτικός κανόνας της απουσίας ενός γράμματος).

10. Με τον τρόπο του Μπαρτ: Μια λευκή σελίδα χωρίζεται στο μέσον της με μια ευθεία γραμμή, έτσι ώστε να σχηματίζονται δύο ισοδύναμα και ισομεγέθη μέρη, όπου στο ένα μέρος γράφονται τα θετικά συναισθήματα, τα προτερήματα ή οι αρετές του λογοτεχνικού χαρακτήρα, και στο άλλο τα αντίθετα, και γίνεται η τεκμηρίωση των σχετικών επιλογών.

11. Στα βήματα του Προπ ή με οδηγό τις καρτέλες του Προπ: Ο Προπ, αναλύοντας τη δομή του παραμυθιού, εντόπισε τριάντα μία λειτουργίες του, δηλαδή σταθερά, αμετάβλητα και μόνιμα στοιχεία (π.χ. απομάκρυνση, απαγόρευση, παράβαση, έρευνα, μεσολάβηση, συγκατάθεση, αντίδραση, μεταμόρφωση του/της πρωταγωνιστή/ίστριας κ.λπ.) που περιγράφουν τη δομή του και η ακολουθία τους είναι πάντα η ίδια, χωρίς να σημαίνει ότι όλες οι λειτουργίες συνυπάρχουν σε κάθε παραμύθι.

12. Τα έξι καπέλα σκέψης ή τα έξι σκεπτόμενα καπέλα του Edward de Bono: Πρόκειται για τα έξι καπέλα διαφορετικού χρώματος που αποτυπώνουν μια διαφορετική και σταθερή οπτική το καθένα. Το άσπρο καπέλο εστιάζει στις πληροφορίες για το θέμα, το κόκκινο αντικατοπτρίζει συναισθήματα, φόβους, επιθυμίες, το κίτρινο αποτυπώνει την αισιόδοξη και θετική οπτική, το όφελος και τα πλεονεκτήματα, το μαύρο εκφράζει επιφυλάξεις, λάθη, απειρισκεψίες, το πράσινο δίνει νέες ιδέες, εναλλακτικές λύσεις και ανοίγει νέους δρόμους, και το μπλε αναλαμβάνει τον έλεγχο όλης της διαδικασίας.

13. Αξιοποιώντας το διαδίκτυο/παγκόσμιο ιστό: α) Πολυμεσική ανάγνωση κειμένων, όπως προσθήκη ήχων, οπτικών εφέ, εμπύχωσης (animation) των χάρτινων ηρώων/ίδων. β) Δημιουργία πολυμεσικών κειμένων, π.χ. διαφημιστική διαδραστική αφίσα, πρόσκληση και πρόγραμμα εκδήλωσης για την παρουσίαση του βιβλίου, διαφημιστικό κείμενο για τη μετάδοση συγκεκριμένου μηνύματος, μετατροπή του μονότροπου έντυπου κειμένου σε ζωντανό λειτουργικό σύνολο λόγου, ήχων, εικόνων και μουσικής, ψηφιακή αφήγηση, κόμικ. γ) Συγχρονική και ασύγχρονη επικοινωνία και δημιουργία αναγνωστικών κοινοτήτων. Για παράδειγμα, μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail), της διά ζώσης επικοινωνίας (online chat) ή της ηλεκτρονικής λίστας συζητήσεων (forum), της τηλεδιάσκεψης μεταξύ τάξεων απομακρυσμένων σχολείων, των κοινωνικών δικτύων, των εικονικών τάξεων (virtual

classrooms). δ) Τα «Βιβλία που ακούγονται», «audio books», «ηχοβιβλία», είναι θεατρικά χρωματισμένες λογοτεχνικές αναγνώσεις που είτε διαβάζονται από τον ηλεκτρονικό αφηγητή (electronic storytelling) είτε εκφωνούνται από σημαντικούς ηθοποιούς είτε αφορούν ιστορικές ηχογραφήσεις μειζόνων ποιητών. ε) Επικοινωνία μέσω του Skype και των ιστότοπων των συγγραφέων. στ) Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη, χρονογραμμής ιστορικών γεγονότων ή ροής της αφήγησης, συνεφέ-λεξου, δηλαδή οπτικής απεικόνισης του περιεχομένου ενός κειμένου.

14. Λέξεις που ακούγονται: Δημιουργία προσχεδιασμένου προφορικού λόγου, κείμενα με τη μορφή podcast, ηχογραφήσεις.

15. Τεχνικές εκπαιδευτικού Δράματος

α) Δραματοποίηση: Η «μεταγραφή» ενός οποιουδήποτε κειμένου σε κώδικες δράματος έχει ως στόχο την εικονοποίηση και την απόδοση του υπό μορφή θεατρικού δρώμενου με βάση τις σχετικές συμβάσεις (π.χ. σκηνικές οδηγίες, καταγραφή ιδεών σε διαλογική μορφή, οπτικοποίηση).

β) Παγωμένη εικόνα ή Ταμπλό: Η αποτύπωση σε μια εικόνα χωρίς κίνηση και λόγο ενός στιγμιότυπου από ένα γεγονός, μια σκέψη, μια ιδέα, μια κρίσιμη στιγμή ενός χαρακτήρα.

γ) Καρέκλα των αποκαλύψεων ή Καυτή/ανακριτική καρέκλα: Ένα άτομο, σε ρόλο, απαντά σε ερωτήσεις που του θέτει η τάξη σχετικά με τη ζωή του, τον χαρακτήρα, τα κίνητρα και τη συμπεριφορά του, με σκοπό να φωτιστεί η συμπεριφορά του ρόλου.

δ) Αντικρουόμενες σκέψεις ή συμβουλές: Χρησιμοποιείται όταν ένας χαρακτήρας καλείται να πάρει μια καθοριστική απόφαση ή βρίσκεται σε ένα μεγάλο δίλημμα. Οι συμμετέχοντες/ουσες προτείνουν στον χαρακτήρα λύσεις, του δίνουν συμβουλές ή εκφράζουν τη σκέψη τους.

ε) Διάδρομος των εσωτερικών φωνών ή Διάδρομος συνείδησης: Η ομάδα σχηματίζει δύο παράλληλες σειρές αφήνοντας έναν μικρό διάδρομο ανάμεσά τους, απ' όπου θα περάσει ένας «χαρακτήρας», ο οποίος ακούει να του λένε φράσεις ή σκέψεις που νομίζουν ότι ο χαρακτήρας αυτός έχει στο μυαλό του ή σκέψεις που αυτοί (ως ρόλοι) έχουν για τον χαρακτήρα που περνάει από μπροστά τους. Εναλλακτικά, μπορεί από τη μία πλευρά

του διαδρόμου να στέκονται οι «άγγελοι» και από την άλλη οι «δαίμονες», ώστε ο χαρακτήρας που περνάει ανάμεσα να ακούει και τις θετικές και τις αρνητικές σκέψεις.

στ) Μανδύας του ειδικού: Οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνται να πάρουν ρόλους «ειδικών» (επιστημόνων, επαγγελματιών) και με τη γνώση που τους παρέχει ο ρόλος τους να αναλάβουν ένα συγκεκριμένο έργο.

ζ) Περίγραμμα/πορτρέτο ή Δελτίο ταυτότητας του/της ήρωα/ίδας-πρωταγωνιστή/ίστριας: Σε ένα μεγάλο χαρτόνι ή χαρτί του μέτρου σχεδιάζεται το περίγραμμα του σώματος ενός/μίας συγκεκριμένου/ης ήρωα/ίδας. Εντός του περιγράμματος σημειώνονται τα συναισθήματά του/της, ο ψυχικός του/της κόσμος και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά του/της. Κοντά στα διάφορα αισθητήρια όργανα σημειώνονται τι είδε, τι άκουσε, τι μύρισε, τι γεύτηκε και τι άγγιξε ο/η ήρωας/ίδα. Στην περιοχή εκτός του περιγράμματος, η εμφάνισή του/της, όπως την αντιλήφθηκε ο αναγνώστης ή προκύπτει από τα λόγια των άλλων ηρώων/ίδων ή του αφηγητή.

η) Ρόλος στον τοίχο: Σε ένα μεγάλο χαρτί σχεδιάζεται το σκίτσο ενός χαρακτήρα και επικολλάται στον τοίχο. Το σκίτσο γεμίζει με διάφορα γνωρίσματα του χαρακτήρα (π.χ. το όνομά του, τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του, τα ενδιαφέροντά του κ.λπ.). Στο εσωτερικό του σκίτσου γράφονται τα διλήμματα, οι σκέψεις του και οι αποφάσεις που παίρνει.

θ) Θέατρο φόρουμ ή Θέατρο της αγοράς (Forum Theatre): Χρησιμοποιείται για τη διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους ένα καταπιεσμένο άτομο μπορεί να άρει μια καταπιεστική συμπεριφορά ή ευρύτερα για να εξετάσει λεπτομερώς και προσεκτικά ένα θέμα, ένα πρόβλημα. Δεν αναζητάται η καταλληλότερη λύση στο πρόβλημα, αλλά διερευνώνται τα αίτια που οδηγούν στην καταπίεση και προτείνονται εναλλακτικές δράσεις.

**Κουίζ αντιστοίχισης Τεχνικών
Εκπαιδευτικού Δράματος**

**Κουίζ αντιστοίχισης Ειδών
Πεζού Λόγου**

Β. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ («ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ»)

Από όλες τις παραπάνω μορφές, εκείνες που ενδείκνυνται περισσότερο για τους/τις μαθητές/τριες της Α΄ Λυκείου, χωρίς να σημαίνει ότι δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν και τα υπόλοιπα είδη, είναι οι εξής:

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Διήγημα

Αντώνης Σαμαράκης, Σ' ένα συνοριακό σταθμό

Εισαγωγικό σημείωμα: *Ο Αντώνης Σαμαράκης, με την αμεσότητα της γραφής του, το λιτό ύφος και την εκφραστική ζωντάνια, στο διήγημα αυτό αποτυπώνει τον πόθο ενός εφήβου να ακολουθήσει ένα επάγγελμα πηγαίνοντας κόντρα στα «θέλω» μια μικροαστικής κοινωνίας, στο πλαίσιο μιας αυταρχικής οικογένειας.*

**Αντώνης Σαμαράκης,
ο εμπνευστής της
Βουλής των Εφήβων**

Από παιδί είχε manía με τα τρένα. Μεγάλη manía. Το έσκασε από το σχολείο, με τα βιβλία παραμάσχαλα, και πού τον έχανε, πού τον έβρισκες, στο σταθμό. Έμειναν σε μια μικρή επαρχιακή πόλη. Τρύπωσε σε μια γωνιά κι εκεί καθότανε ώρες ολόκληρες και κοίταζε. Όχι μονάχα τα τρένα που ολοένα ερχόντουσαν και ολοένα φεύγανε, μα όλη η ατμόσφαιρα εκεί τον γοήτευε. Από το πολύ το σκασιαρχείο έμεινε στην ίδια τάξη. Η μάνα του του τις έβρεχε ταχτικά, αυτός το βιολί του. Το όνειρό του, από τότε, δεν ήτανε να γίνει, όπως θέλανε άλλα παιδιά, αξιωματικός ή μηχανικός, μα σταθμάρχης. Ονειρευότανε τον εαυτό του σταθμάρχη στον κεντρικό σταθμό της πρωτεύουσας, με τη σκούρα μπλε στολή, με τα σιρίτια στα manίκια, κι ένιωθε μεγάλη συγκίνηση.

Συχνάζοντας στο σταθμό, είχε μάθει από μικρός όλες τις manούβρες που γίνονται εκεί σαν είναι να 'ρθει ή σαν είναι να φύγει ένα τρένο. Είχε μάθει ακόμα να παρατηρεί. Να μελετάει τα πρόσωπα των ταξιδιωτών. Άλλοι φτάνανε στο σταθμό με συνοδεία συγγενείς και φίλους κι αρχίζανε οι

ατέλειωτοι αποχαιρετισμοί, οι συγκινήσεις και τα ρέστα. Άλλοι πάλι ερχό-
ντουσαν και βρίσκανε ολόκληρη υποδοχή. Και ξανά οι συγκινήσεις και τα
ρέστα. Μα κείνοι που ήταν η συμπάθειά του από τότε, ήταν οι μοναχικοί
ταξιδιώτες. Αυτοί που φεύγουν ή έρχονται ολομόναχοι. Σαν είναι να φύ-
γουνε, πηδάνε στο βαγόνι τους και χάνονται εκεί μέσα. Δεν κοιτάνε από το
παράθυρο, γιατί ξέρουν πως δεν είναι κανένας για να τους αποχαιρετήσει,
να τους πει: «Καλό ταξίδι!».

Το ίδιο σαν έρχονται. Κατεβαίνουν από το βαγόνι τους, γρήγορα γρήγο-
ρα, και τραβάνε κατευθείαν στην έξοδο. Ξέρουν πως δεν είναι κανένας για
να τους πει: «Καλωσόρισε!».

Το είχε λοιπόν μεγάλο μεράκι να γίνει σταθμάρχης. Και τίποτα, μα τίπο-
τα, δεν μπόρεσε να τον κάνει ν' αλλάξει γνώμη. Ούτε το ξύλο που ταχτικά
έτρωγε από τη μάνα του ούτε που έμεινε στην ίδια τάξη δυο φορές ούτε
και μια φορά που τον τράβηξε πίσω από κάτι βαγόνια ένας σιδηροδρομικός
και του έκανε χειρονομίες.

Και γίνηκε σιδηροδρομικός, μα όχι σταθμάρχης. Δεν είχε τα «τυπικά
προσόντα». Δεν τα κατάφερε να τελειώσει το σχολείο. Όμως, μέρα και
νύχτα, βρισκότανε στο αγαπημένο του περιβάλλον κι αυτό του έφτανε.

Τώρα που είναι συνταξιούχος, λέει να καθίσει να γράψει ένα βιβλίο με
τις αναμνήσεις του. Τριάντα δύο χρόνια έκανε σιδηροδρομικός. Υπηρέτησε
σε πολλούς σταθμούς, μικρούς και μεγάλους. Και είδε πολλά πράγματα.
Έχει ένα σωρό αναμνήσεις. Το είπε το σχέδιό του για το βιβλίο σ' ένα φίλο
του, συνταξιούχο δάσκαλο, που τα κουτσοπίνουν παρέα τα βραδάκια. Το
βρήκε σπουδαίο το σχέδιό του ο φίλος του. Μάλιστα του βρήκε και τον τίτ-
λο του βιβλίου: «Απομνημονεύματα μιας μακράς σιδηροδρομικής ζωής».
Κι αυτός του είπε: «Δάσκαλε, τι 'ναι τούτο; Μακρύ σα σιδηρόδρομος είναι».
Γελάσανε κι οι δυο τους. Και τσουγκρίσανε τα ποτήρια τους.

2. Νουβέλα

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, *Η Φόνισσα*

Εισαγωγικό σημείωμα: Η Φόνισσα είναι νουβέλα
του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, γραμμένη στην
καθαρεύουσα, με 17 συνολικά κεφάλαια και ηρωίδα
τη Φραγκογιαννού, μια γυναίκα θύμα της κοινωνίας
που σκοτώνει μικρά κορίτσια για να τα γλιτώσει από τα
βάσανά τους.

Αυτοβιογραφικό
σημείωμα
Αλέξανδρου
Παπαδιαμάντη

[...] Άμα απήλθεν η Αμέρσα, η Φραγκογιαννού, ζαρωμένη πλησίον της γωνίας, μεταξύ της εστίας και του λίκνου, έχασεν εκ νέου τον ύπνον της, και ήρχισε να συνεχίζη τους πικρούς και πόρρω πλανωμένους διαλογισμούς της. Όταν λοιπόν εξενιτεύθησαν εις την Αμερικήν οι δύο μεγαλύτεροι υιοί, και η Δελχαρώ εμεγάλωσεν, ανάγκη ήτο αυτή η μήτηρ να φροντίση διά την αποκατάστασιν της κόρης, καθότι ο γέρων, ο «Λογαριασμός», δεν διέπρεπεν επί δραστηριότητι. Λοιπόν ηξεύρει όλος ο κόσμος τι σημαίνει μία μήτηρ να είναι συγχρόνως και πατήρ διά τας κόρας της, και να μην είναι τουλάχιστον μήτε κήρα. Οφείλει η ίδια και να υπανδρεύση και να προικίση και προξενήτρια και πανδrolόγισσα να γίνη. Ως ανήρ οφείλει να δώση οικίαν, άμπελον, αγρόν, ελαιώνα, να δανεισθή μετρητά, να τρέξη εις του συμβολαιογράφου, να υποθήκευση. [...]

Την στιγμήν εκείνην, άρχισε το θυγάτριον να βήχη και να κλαυθυμρίζη. Η γραία αφού είχε συλλογισθή όλα τ' ανωτέρω, όσον και αν είχεν εξαφθή από τα κύματα των αναμνήσεων, ησθάνθη αίφνης ζάλην, από τον σάλον οιονεί και την ναυτίαν της ζωής της και άρχισε να ναρκώνεται, κ' ενύσταζεν ακρατήτως.

Το μικρόν κοράσιον έβηχε κ' έκλαιε κ' εθορύβει «ως να ήτον μέγáλος άνθρωπος». Η μάμμη του εσκίρτησεν, εστράφη, κ' έχανε πάλιν τον ύπνον της.

Η λεχώνα εκοιμάτο βαθέως, και ούτε ήκουσε τον βήχα και τα κλαύματα.

Η γραία ήνοιξε βλοσυρά όμματα, κ' έκαμε χειρονομίαν ανυπομονησίας και απειλής.

— Ε! θα σκάσης; είπε.

Της Φραγκογιαννούς άρχισε πράγματι «να ψηλώνη ο νους της». Είχε «παραλογίσει» επί τέλους. Επόμενον ήτο, διότι είχεν εξαρθή εις ανώτερα ζητήματα. Έκλινεν επί του λίκνου. Έχωσε τους δύο μακρούς, σκληρούς δακτύλους μέσα εις το στόμα του μικρού, διά να «το σκάση».

Ήξευρον ότι δεν ήτο τόσον συνήθεια «να σκάζουν» τα πολύ μικρά παιδιά. Αλλ' είχε «παραλογίσει» πλέον. Δεν ενόει καλά τί έκαμνε, και δεν ωμολόγει εις εαυτήν τι ήθελε να κάμη. [...]

Είχε «ψηλώσει» ο νους της!

3. Μυθιστόρημα

Ιζαμπέλ Αλιέντε, Το Σπίτι των Πνευμάτων

Εισαγωγικό σημείωμα: Το μυθιστόρημα εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1982 στο Μπουένος Άιρες. Την ίδια χρονιά ανακηρύχθηκε ως το Καλύτερο Μυθιστόρημα στη Χιλή και χάρισε στη συγγραφέα το λογοτεχνικό βραβείο *Paragana*.

Το Σπίτι των Πνευμάτων ζωντανεύει την ιστορία της οικογένειας Τρουέμπα – και, μέσα από τα πάθη και τους θριάμβους τριών γενεών, αφηγείται την ιστορία μιας ολόκληρης χώρας, που δεν είναι άλλη από τη Χιλή. Ο πατριάρχης Εστέμπαν είναι ένας απρόβλεπτος και φιλόδοξος άντρας που το πάθος του για εξουσία συναγωνίζεται μόνο το πάθος του για την ντελικάτη σύζυγό του, την Κλάρα, μια γυναίκα που έχει την ικανότητα να επικοινωνεί με τον κόσμο των πνευμάτων. Η κόρη του, η Μπλάνκα, θα αγαπήσει έναν άντρα που δεν εγκρίνει ο ίδιος, προκαλώντας την παράφορη οργή του. Αλλά η μοίρα θα του δώσει το πιο απρόβλεπτο δώρο: τη λατρεμένη του εγγονή, την Άλμπα... (από το οπισθόφυλλο του βιβλίου)

[...] Η Μπλάνκα ποτέ δεν μπόρεσε να εξηγήσει στη μητέρα της τους λόγους για τους οποίους είχε δεχτεί να παντρευτεί, γιατί ούτε κι η ίδια τούς ήξερε. Αναλύοντας τα γεγονότα του παρελθόντος, όταν ήταν πια ώριμη γυναίκα, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο βασικός λόγος ήταν ο φόβος που ένιωσε για τον πατέρα της. Απ' όταν ήταν βυζανιάρικο μωρό είχε γνωρίσει την παράλογη δύναμη της οργής του και είχε συνηθίσει να τον υπακούει. Η εγκυμοσύνη της και η είδηση ότι ο Πέδρο Τερθέρο ήταν νεκρός την έκαναν να το αποφασίσει οριστικά· παρ' όλα αυτά, από την πρώτη στιγμή που είχε δεχτεί να δεσμευτεί με τον Ζαν ντε Σατινί είχε κατά νου ότι δε θα επέτρεπε ποτέ να ολοκληρωθεί αυτός ο γάμος. Θα σκαρφιζόταν κάθε είδους επιχείρημα για να καθυστερήσει την ένωσή τους, προφασιζόμενη στην αρχή τις αδιαθεσίες λόγω της κατάστασής της, ενώ έπειτα θα έβρισκε άλλες, σίγουρη πως θα της ήταν πολύ πιο εύκολο να χειριστεί έναν σύζυγο σαν τον κόμη, που φορούσε σεβρό παπούτσια, έβαφε τα νύχια του με βερνίκι και ήταν διατεθειμένος να παντρευτεί μία γυναίκα γκαστρωμένη από άλλον, παρά να αντιταχθεί στη θέληση ενός πατέρα σαν τον Εστέμπαν Τρουέμπα. Διάλεξε, λοιπόν, από τα δύο κακά εκείνο που της φάνταζε μικρότερο. [...]

Η Μπλάνκα και ο καινούργιος της σύζυγος πέρασαν την πρώτη νύχτα του γάμου τους στο νυφικό δωμάτιο του καλύτερου ξενοδοχείου της πρωτεύουσας, που ο Τρουέμπα είχε βάλει να το γεμίσουν λουλούδια, ελπίζοντας πως θα κέρδιζε τη συγγνώμη της κόρης του για μια σειρά από βίαια ξεσπάσματα με τα οποία την είχε βασανίσει τους τελευταίους μήνες. Προς έκπληξή της, η Μπλάνκα δε χρειάστηκε να προσποιηθεί ότι ήταν αδιάθετη,

γιατί, μόλις βρέθηκαν μόνοι, ο Ζαν άφησε κατά μέρος τον ρόλο του γαμπρού που της έδινε φιλάκια στον λαιμό και διάλεγε τις καλύτερες γαρίδες ταΐζοντάς τη στο στόμα, και φάνηκε να ξεχνάει ολότελα τους γοητευτικούς του τρόπους που θύμιζαν ζεν πρεμιέ του βωβού κινηματογράφου, για να μεταμορφωθεί στον αδερφό που είχε υπάρξει για εκείνη, την εποχή που έκαναν μαζί περιπάτους στην εξοχή, τότε που πήγαιναν για πικ νικ στα χορτάρια με τη φωτογραφική μηχανή και τα γαλλικά βιβλία.

[...] Κοιμήθηκαν ο καθένας στην πλευρά του, με τις πλάτες γυρισμένες. Στις πέντε το πρωί, η Μπλάνκα ξύπνησε με το στομάχι της ανακατωμένο από τη γλυκερή μυρωδιά των λουλουδιών με τα οποία είχε στολίσει ο Εστέμπαν Τρουέμπα το νυφικό δωμάτιο. Ο Ζαν ντε Σατινί τη συνόδευσε στο μπάνιο, της κρατούσε το μέτωπο όσο εκείνη διπλωνόταν πάνω από τη λεκάνη, τη βοήθησε να ξαπλώσει, και έβγαλε τα λουλούδια στον διάδρομο. Μετά από αυτό έμεινε άγρυπνος την υπόλοιπη ώρα διαβάζοντας τη Φιλοσοφία του μπουντουάρ, του Μαρκήσιου ντε Σαντ, ενώ η Μπλάνκα μουρμούριζε μισοκοιμισμένη πόσο υπέροχο είναι τελικά να παντρεύεσαι έναν διανοούμενο.

Την επόμενη μέρα ο Ζαν πήγε στην τράπεζα να εξαργυρώσει μία επιταγή του πεθερού του και πέρασε σχεδόν όλη τη μέρα στα καταστήματα του κέντρου, αγοράζοντας ρούχα και λευκά είδη που θεωρούσε ότι ταίριαζαν με τη νέα του οικονομική κατάσταση. Η Μπλάνκα, στο μεταξύ, έχοντας βαρεθεί να τον περιμένει στο φουαγιέ του ξενοδοχείου, αποφάσισε να πάει να επισκεφθεί τη μητέρα της. Φόρεσε το καλύτερο πρωινό της καπέλο και πήγε με μια νοικιασμένη άμαξα στο μεγάλο σπίτι της γωνίας, όπου τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς της έτρωγαν χωρίς να μιλούν, πικραμένα και κουρασμένα ακόμη από τις λαχτάρες του γάμου κι από την επίγευση των τελευταίων καβγάδων. Βλέποντάς τη να μπαίνει στην τραπεζαρία, ο πατέρας της άφησε να του ξεφύγει μια κραυγή τρόμου.

«Τι κάνεις εδώ, κόρη μου;» βρυχήθηκε.

«Τίποτα... ήρθα να σας δω...» μουρμούρισε τρομαγμένη η Μπλάνκα. [...]

Το σπίτι ήταν κάπως μελαγχολικό και εγκαταλειμμένο, όπως τα πάντα σε εκείνα τα μέρη, χρειαζόταν μερικές επισκευές, διατηρούσε όμως ανέπαφη την παλιά του αξιοπρέπεια και τη γοητεία του ως κτίσμα από τα τέλη του αιώνα. Ο κόμης το διακόσμησε σύμφωνα με το γούστο του, με μία αμφιλεγόμενη και κάπως παρακμιακή φινέτσα που ξάφνιασε την Μπλάνκα, που ήταν συνηθισμένη στη ζωή στην εξοχή και στην κλασική σοβαρότητα του πατέρα της. Ο Ζαν έφερε κάτι ύποπτα βάζα από κινέζικη πορσελάνη που, αντί για λουλούδια, είχαν μέσα τους φτερά από στρουθοκάμηλο, κάτι κουρτίνες από δαμασκηνό ύφασμα με πτυχές και φούντες, μαξιλάρες με

κρόσσια, έπιπλα όλων των στιλ, επίχρυσα διαχωριστικά, παραβάν και κάτι απίστευτες λάμπες δαπέδου, που τις στήριζαν πήλινα αγάλματα που παρίσταναν μαύρους από την Αβησσυνία σε φυσικό μέγεθος, ημίγυμνους, αλλά με σανδάλια και τουρμπάνι. Το σπίτι ήταν πάντα με τις κουρτίνες κλειστές, σε ένα απαλό μισοσκόταδο που κατάφερνε να αποκρούει το ανελέητο φως της ερήμου. Στις γωνίες, ο Ζαν είχε βάλει ανατολίτικα δοχεία όπου έκαιγε αρωματικά βότανα και μπαστουνάκια από λιβάνι, που, αρχικά, ανακάτευαν το στομάχι της Μπλάνκα, αλλά σύντομα εκείνη τα συνηθίσει. Προσέλαβε κάμποσους Ινδιάνους ως υπηρετικό προσωπικό, πέρα από μία χοντρή τεραστίων διαστάσεων που είχε αναλάβει την κουζίνα, την οποία εκπαίδευσε ώστε να φτιάχνει τις πολύ καρυκευμένες σάλτσες που του άρεσαν, και μία κουτσή κι αναλφάβητη υπηρέτρια για να φροντίζει τη Μπλάνκα. Φόρεσε σε όλους φανταχτερές στολές που θύμιζαν οπερέτα, αλλά δεν κατάφερε να τους βάλει και παπούτσια, γιατί ήταν συνηθισμένοι να περπατούν ξυπόλυτοι και δεν τα άντεχαν. Η Μπλάνκα ένιωθε άβολα σε εκείνο το σπίτι και δεν εμπιστευόταν τους απειθείς Ινδιάνους που τη σέρβιραν ανόρεχτα και φαίνονταν να την κοροϊδεύουν πίσω από την πλάτη της. [...] Κάθε φορά που η Μπλάνκα σχολίαζε στον σύζυγό της τα περίεργα που έβλεπε όσον αφορά τους υπηρέτες, εκείνος έλεγε πως ήταν έθιμα των Ινδιάνων κι ότι δεν έπρεπε να τους δίνει σημασία. [...] Εκείνο το βράδυ έμεινε ξύπνια μέχρι πολύ αργά, αναλογιζόμενη αυτό που είχε δει, μέχρι που τα ξημερώματα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ήταν απλώς ιδέα της. Η μητέρα της είχε δίκιο: η ζέστη και η εγκυμοσύνη την έκαναν να χάνει τα λογικά της.

II. ΠΟΙΗΣΗ

A) ΚΛΕΙΣΤΕΣ ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΦΟΡΜΕΣ

1. Λίμερικ

Λίμερικ του Edward Lear

Έναν παράξενο άντρα από τη Δύση
Με στολισμένο ρούχο είχανε ντύσει
Τον ρωτούσαν «Σου κάνει;»
Κι απαντούσε «Σα φουστάνι!»
Ο δύστροπος ο άντρας απ' τη Δύση

Slideshow
με εικόνες για τον
Edward Lear

2. Χαϊκού

Ματσούο Μπασό, «το χαϊκού του βατράχου»

Παλιά λίμνη
ένας βάτραχος μέσα πηδά
ήχος νερού

Slideshow
με εικόνες για τον
Ματσούο Μπασό

3. Καλλιγράφημα ή σχηματικό ποίημα

Γιώργος Σεφέρης, «το στάχυ»

Πανιά στο Νείλο,
πουλιά χωρίς κελήδισμα με μια φτερούγα
γυρεύοντας σιωπηλά την άλλη·
ψηλαφώντας στην απουσία τ' ουρανού
το σώμα ενός μαρμαρωμένου εφήβου·
γράφοντας με συμπαθητικό μελάνι στο γαλάζιο
μιαν απελπιστική κραυγή.

Σημείωση: Αναζητήστε το καλλιγράφημα στο διαδίκτυο.

Slideshow
με εικόνες για τα
Καλλιγραφήματα
του Απολλιναίρ

4. Μαντινάδα

Απ' όλα τ' άστρα τ' ουρανού ένα 'ν' που σου μοιάζει
Που βγαίνει τα μεσάνυχτα κι όλα τα σκοτεινιάζει (της αγάπης)

Μέρα και νύχτα μάθια μου, τρώει με ο καημός σου,
Γιατί τον είδα άξαφνα τον αποχωρισμό σου (του χωρισμού)

Τρέμει το ψάρι στου ψαρά, τ' αρνί στου μακελάρη,
Τρέμει κι η μαύρη μου καρδιά, άλλος να μη σε πάρει (της ζήλιας)

Ο μισεμός έχει καημό, το έχε γεια 'χει ζάλη,
Και το καλώς ορίσετε έχει χαρά μεγάλη (γνωμικά)

Ίντα τσι θέλω τσ' ομορφιές στη μούρη ντου να τσ' έχει,
και μπόι σαν το μιναρέ και γνώση να μην έχει; (αστείες)

Slideshow
με εικόνες για
μαντινάδες

5. Σονέτο

Λορέντζος Μαβίλης, «Πατρίδα»

Πάλε ξυπνάει της άνοιξης τ' αγέρι·
στην πλάση μυστικής αγάπης γλύκα.

Σα νύφ' η γη, πόχει άμετρα άνθη προίκα,
λάμπει, ενώ σβυέται της αυγής τ' αστέρι.

Πεταλούδες πετούν ταίρι με ταίρι,
εδώ βουίζει μέλισσα, εκεί σφήκα·
Τη φύση στην καλή της ώρα εβρήκα,
λαχταρίζει η ζωή σ' όλα τα μέρη.

Κάθε μοσκοβολιά και κάθε χρώμα,
κάθε πουλιού κελήδημα ξυπνάει
πόθο στα φυλλοκάρδια μου κι ελπίδα

να σου ξαναφιλήσω τ' άγιο χώμα,
να ξαναϊδώ και το δικό σου Μάη,
όμορφή μου, καλή, γλυκειά πατρίδα.

Slideshow
με εικόνες για τον
Λορέντζο Μαβίλη

B) ΑΛΛΕΣ ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

1. Δημοτική ποίηση

Όλα τα πουλάκια

Όλα τα πουλάκια ζυγά ζυγά
Τα χελιδονάκια ζευγαρωτά.
Το ῥημο το αηδόνι, το μοναχό
Περπατεί στους κάμπους με τον αϊτό.
Περπατεί και λέγει και κελαϊδεί:
— Άντρα μου Πολίτη πραματευτή
Και Μεσολογγίτη ταξιδευτή,
Πες μου, πού την ηύρες αυτή τη νια,
την ξανθομαλλούσα την Αθηνά;

Γιωργίτσα

Εγώ ἔλεγα να σ' αγαπώ Γιωργίτσα μου
κανείς να μην το ξέρει
τώρα το μάθανε οι δικοί Γιωργίτσα μου
το μάθανε κι οι ξένοι
Έλα Γιούλα Γιούλα έλα πάρε με
άνοιξε τις δυο αγκάλες μέσα βάλε με

Slideshow
με εικόνες για
λαϊκές φορεσιές

Το γιασεμί στην πόρτα σου Γιωργίτσα μου
άνθισε και θα δέσει
τ' αγγελικό σου το κορμί Γιωργίτσα μου
στα χέρια στα χέρια μου θα πέσει

2. Καβαφική Ποίηση

Κ.Π. Καβάφης, «Περιμένοντας τους βαρβάρους»

— Τι περιμένουμε στην αγορά συναθροισμένοι;
Είναι οι βάρβαροι να φθάσουν σήμερα.

— Γιατί μέσα στην Σύγκλητο μια τέτοια απραξία;
Τι κάθοντ' οι Συγκλητικοί και δεν νομοθετούνε;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.

Τι νόμους πια θα κάμουν οι Συγκλητικοί;
Οι βάρβαροι σαν έλθουν θα νομοθετήσουν.
— Γιατί ο αυτοκράτωρ μας τόσο πρωί σηκώθη,
και κάθεται στις πόλεως την πιο μεγάλη πύλη
στον θρόνο επάνω, επίσημος, φορώντας την κορόνα;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Κι ο αυτοκράτωρ περιμένει να δεχθεί
τον αρχηγό τους. Μάλιστα ετοίμασε
για να τον δώσει μια περγαμνή. Εκεί
τον έγραψε τίτλους πολλούς κι ονόματα.

— Γιατί οι δυο μας ύπατοι κι οι πραιότερες εβγήκαν
σήμερα με τες κόκκινες, τες κεντημένες τόγες·
γιατί βραχιόλια φόρεσαν με τόσους αμεθύστους,
και δαχτυλίδια με λαμπρά, γυαλιστερά σμαράγδια·
γιατί να πιάσουν σήμερα πολύτιμα μπαστούνια
μ' ασήμια και μαλάματα έκτακτα σκαλιγμένα;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα·
και τέτοια πράγματα θαμπώνουν τους βαρβάρους.

**Slideshow
με εικόνες για
τον Καβάφη**

— Γιατί κι οι άξιοι ρήτορες δεν έρχονται σαν πάντα να βγάλουνε τους λόγους τους, να πούνε τα δικά τους;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα·
κι αυτοί βαριούντ' ευφράδειες και δημηγορίες.

— Γιατί ν' αρχίσει μονομιás αυτή η ανησυχία
κι η σύγχυσις. (Τα πρόσωπα τι σοβαρά που εγίναν).
Γιατί αδειάζουν γρήγορα οι δρόμοι κι οι πλατέες,
κι όλοι γυρνούν στα σπίτια τους πολύ συλλογισμένοι;

Γιατί ενύχτωσε κι οι βάρβαροι δεν ήλθαν.
Και μερικοί έφθασαν απ' τα σύνορα,
και είπανε πως βάρβαροι πια δεν υπάρχουν.

Και τώρα τι θα γενούμε χωρίς βαρβάρους.
Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάποια λύσις.

3. Υπερρεαλιστική-Μοντέρνα Ποίηση

Νάνος Βαλαωρίτης, «Ποια Θάλασσα»

Πες μου πού πήγε ο Αύγουστος με τα καμπαναριά του
Το γέλιο σου που γέμιζε το σπίτι μας βροχή
Τώρα μας δίνει ο άνεμος γυμνή την αγκαλιά του
Ω πρόσωπο που σκέπασε με μάρμαρο τη γη

Πόσα σβησμένα βλέμματα κοιτάνε όταν κοιτάζεις
Πόσα δεμένα στόματα μιλάνε όταν μιλάς
Ήταν του ήλιου η δύναμη το ρόδο που ωριμάζει
Κλειστά παραθυρόφυλλα τα στήθια που αγαπάς

Σα μυθικό τριαντάφυλλο μια νύχτα ο κόσμος κλείνει
Είναι η πόρτα όπου κανείς δε θα περάσει πια
Είναι του δήμιου η ταραχή του ήρωα η γαλήνη

4. Ακροστιχίδα

α) Ποίημα με μονή ακροστιχίδα στην αρχή των στίχων κάθε στροφής.

- **Θ**άρθω, μαζί σου, όπου κι αν πάς καλέ μου.
- **Ε**ίμαι φτωχός, εγώ, τραγουδιστής
Κρατώ στον ώμο μου σταυρό πολέμου,
Λύπες μου οι σύντροφοι, θα κουραστής.
- **Α**ν μ' αγαπάς, δε θ' αρνηθής καλέ μου.

- **Θ**α στερηθής τα πάντα, θα πεινάσης.
Έχει μεγάλες πίκρες η ζωή,
Και πρόωρα μαζί μου θα γεράσης.
- **Λ**έγε τραγουδιστή, θαρθώ μαζί!
- **Α**λίμονο, στο δρόμο θ' αποστάσης!

β) Ποίημα του Κωνταντίνου Σκόκου με διπλή ακροστιχίδα στην αρχή και στο τέλος των στίχων του.

Αγνή μου κόρη, εύλαλος, αγγελική καρδί**A**
Νa ζήσεις βίον εύχομαι τρισόλβιον γλυκύ**N**
Νa έχεις το βιβλίον σου τροφήν πνευματική**N**
Ασχόλημα σου δ' άνετον τα ρόδα και τα **ίA**

5. Παρωδία

Η *Βατραχομουμαχία*, ένα μικρό εύθυμο έπος, γνωστό και ως *Μυομαχία*, αποτελεί μια παρωδία της *Ιλιάδας* του Ομήρου, που σε 303 στίχους αφηγείται έναν λυσσαλέο πόλεμο μεταξύ βατράχων και ποντικών.

«**Η Φοινική μάχη**» (στίχοι 199-229)

Και τότε σάλπιγγες αρπάζοντας στα χέρια τα κουνούπια
το φοβερό της μάχης σάλπισμα σαλπίσαν· κι απ' τα ουράνια
του Κρόνου ο γιος ο Δίας εβρόντησε, σημάδι του πολέμου.
Με δόρυ πρώτος ο Βροντόλαλος χτυπάει τον Αντρογλύφτη
μες στους προμάχους στο κατώκοιλο και του τρυπάει το σκώτι.
Μηρούμπα αυτός σωριάστη, γέμισε η λεπτή του χαιτή σκόνη.
Με βρόντο έφειται κι από πάνω του βροντήξαν τ' άρματά του.

Κι ο Τρυποφράκτης τότε χτύπησε και το βαρύ κοντάρι
στο στήθος του Λασπίδη κάρφωσε· σωριάστη αυτός και μαύρος
χάρος τον βρήκε, κι απ' το σώμα του μακριά πετάει η ψυχή του.

6. Κινέζικο πορτρέτο

Αν ήμουν άνεμος θα 'μουν ο λίβας
Κι εσύ μικρούλα αύρα του καλοκαιριού
Κι αν ήμουν δάκρυ θα 'μουν καράβι
Που αψηφάει τις καταιγίδες του ουρανού

Αν ήμουν χρώμα θα 'μουν γαλάζιο
Όπως της θάλασσας που με τραβάει μακριά
Και θα 'σουν νούφαρο στα μοβ ντυμένο
Σε λίμνης πράσινα ακίνητα νερά

Γλωσσάρι για τις μορφές Λογοτεχνικής
Γραφής της Α' Λυκείου

Γλωσσάρι εργαλείων
για τη Δημιουργική Γραφή

Γ. ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ («ΓΡΑΦΟΥΜΕ»)

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Διήγημα

Άσκηση 1: Δημιουργήστε το δικό σας διήγημα με τίτλο «Σε ένα αεροδρόμιο».

Άσκηση 2: Πώς φαντάζεστε τη ζωή σας ύστερα από... 50 χρόνια; Κάντε έναν απολογισμό σκεφτόμενοι/ες τα «θέλω» σας και τα «μπορώ» της ζωής σας σε ένα ημερολογιακό κείμενο.

2. Νουβέλα

Άσκηση 1: Γράψτε μια νουβέλα συμμετέχοντας σε μια ομαδική εργασία με συμμαθήτριες/συμμαθητές σας, φροντίζοντας να δώσετε έναν «δυνατό» τίτλο, αξιοποιώντας τον διάλογο, την αφήγηση και την περιγραφή.

Άσκηση 2: Μελετήστε τη νουβέλα του Παπαδιαμάντη *Η Φόνισσα*, εντοπίζοντας τα πέντε πιο δυνατά σημεία του κειμένου και αιτιολογήστε την επιλογή σας.

3. Μυθιστόρημα

Άσκηση 1: Χωριστείτε σε ομάδες και διαβάστε διαδοχικά κεφάλαια από το μυθιστόρημα *Το Σπίτι των Πνευμάτων*. Έπειτα επιχειρήστε να αποδώσετε σε γενικές γραμμές την περίληψη κεφαλαίων ενός δικού σας μυθιστορήματος, που θα γράψετε πάλι κατά ομάδες, με τίτλο *Το Σπίτι των Μυστικών*.

Άσκηση 2: Δείτε την ταινία «Το Σπίτι των Πνευμάτων», βασισμένη στο ομώνυμο μυθιστόρημα της Ιζαμπέλ Αλιέντε, εντοπίζοντας σημεία που τονίζονται στον κινηματογράφο σε σχέση με το βιβλίο.

Ένα διήγημα για τις
«σκιές της νύχτας»

Μια νουβέλα για την
«Παγκόσμια Ημέρα των
Προσφύγων»

Κουίζ αντιστοίχισης
έργων με λογοτεχνικά
είδη

II. ΠΟΙΗΣΗ

1. Χαϊκού

Άσκηση: Σας δίνονται τρία χαϊκού της ποιήτριας Ελένης Μωυσιάδου. Κρατήστε τον πρώτο στίχο από κάθε ποίημα και φτιάξτε τα δικά σας.

Βραδιάζει τώρα
στην ώρα της η νύχτα
εσύ πού είσαι;

Χωρίς αγάπη,
αφώτιστοι οι δρόμοι
κι ο ουρανός σου

Μια φλούδα σκόνης
στης σκέψης μου τα φύλλα
η θύμησή σου!

Το χαϊκού του βατράχου

2. Λίμερικ

Άσκηση: Στην Ελλάδα, ο πρώτος που αποπειράθηκε να γράψει λίμερικ είναι ο Γιώργος Σεφέρης. Κάντε ένα δικό σας λίμερικ στήνοντας έναν/μία ήρωα/ίδα που θα «συντροφεύσει» την κοπέλα από τη Σάμο του Σεφέρη, ζώντας μια περιπέτεια μαζί της.

Το λίμερικ
της Λιάνας Αρανίτου

Ήταν μια κοπέλα από τη Σάμο
που έχωσε το δεξί της στην άμμο
και με τ' άλλο χέρι
εκρατούσε ένα αστέρι
ετούτη η κοπέλα απ' τη Σάμο

3. Καλλιγράφημα

Άσκηση 1: Επιχειρήστε να κάνετε το καλλιγράφημα του ακόλουθου ποιήματος του Ντίνου Χριστιανόπουλου με τίτλο «Το δάσος».

Δεν ξεριζώνονται οι νύχτες από μέσα μας,
βλασταίνουν φύλλα και κλαδιά
κι έρχονται τα πουλιά του έρωτα και κελαηδούνε.

Δεν ξεριζώνονται οι νύχτες από μέσα μας,
οι σπόροι τους φυτρώνουν δάσος σκοτεινό,
στις λόχμες του ο φόβος ενεδρεύει.

Άσκηση 2: Με ένα καλλιγράφημα που θα παριστάνει ένα περιστέρι γράψτε το δικό σας ποίημα για την Ειρήνη.

4. Μαντινάδα

Άσκηση 1: Συνεχίστε την ακόλουθη μαντινάδα με μια δεύτερη:

Αν είσαι όνειρο, πες το μου τα μάτια μου μην κλείσω
για θα ξυπνήσω ξαφνικά και δεν θα σ' αντικρίσω.

Άσκηση 2: Συνεχίστε τον 2ο στίχο των ακόλουθων μαντινάδων:

α. Μη με ρωτάς αν σ' αγαπώ, πρέπει να το πιστέψεις

β. Φυσά βοριάς δεν έρχεσαι, φυσά νοτιάς δεν βγαίνεις

Άσκηση 3: Συμπληρώστε τον 1ο στίχο των ακόλουθων μαντινάδων:

α. _____
να μ' αγαπάς για να μπωρώ ν' αντέχω κάθε πόνο.

β. _____
κι ύστερα ας λιώσει να γενεί νερό το μυστικό μου.

Άσκηση 4: Γράψτε μια δική σας μαντινάδα για: α) τη φιλία, β) τον πόλεμο και γ) το σχολείο.

5. Σονέτο

Άσκηση 1: Αλλάξτε με τον δικό σας τρόπο τα δύο τελευταία τρίστιχα του σονέτου του Νάνου Βαλαωρίτη με τίτλο «Τροία».

Πόσοι στο πέλαγος πόσοι πνιγμένοι
Κι όσοι γυρίζοντας θα ναυαγήσουν
Όλοι περίμεναν να σ' αντικρίσουν
Μονάχα ο θάνατος δεν περιμένει.

Στις αμμουδιές θυμήσου οι πεθαμένοι
Καθώς περνάς γυρεύουν να μιλήσουν
Κείνα που χτίσαμε θα μας γκρεμίσουν
Μοιάζει να νίκησαν οι νικημένοι.

Τούτη την άνοιξη κανείς δεν ξέρει
Ο ποταμός μου γέμιζε το στόμα
Κι ο ήλιος με κρατούσε από το χέρι.

Τ' άλογα γύρισαν χωρίς το σώμα
Όταν ξανάρθαμε το καλοκαίρι
Θεέ μου πώς άλλαζαν οι πύργοι χρώμα.

Άσκηση 2: Δώστε έναν τίτλο στο «18ο Σονέτο» του Σαίξπηρ. Έπειτα, δημιουργήστε ένα δικό σας σονέτο με τον ίδιο τίτλο.

Πώς να σε πω – καλοκαιριάτικο πρωί;
Έχεις πιο εύκρατη μορφή, πιο ερασμία·
γνωρίζω ανέμους που κι ο Μάης φυλλοροεί,
τα καλοκαίρια έχουν πάντα προθεσμία.
Κάποτε καίει ο επουράνιος οφθαλμός
και της χροιάς του ο χρυσός συχνά θαμπώνει,
κάποιος μοιραίος του καιρού αναπαλμός
την ομορφιά της ομορφιάς απογυμνώνει.

Μα εσύ αιώνιο θα έχεις καλοκαίρι
κι η ομορφιά σου δεν θ' απαλλοτριωθεί,
δεν θα επαίρεται ο Άδης πως σε ξέρει

καθώς θα γράφεις στο χρόνο την πληθύ.
Όσο ζουν άνθρωποι και βλέπουν θα γυρίζουν
σ' αυτούς τους στίχους και ζωή θα σου χαρίζουν.

6. Δημοτική ποίηση

Άσκηση 1: Γράψτε μία παραλλαγή του δημοτικού τραγουδιού με τίτλο «Όλα τα πουλάκια» μιλώντας για ένα διαφορετικό παιδί ανάμεσα στα άλλα... ξεκινώντας από τον στίχο: «Όλα τα παιδιά ζυγά ζυγά. / Αγόρια κοριτσάκια ζευγαρωτά...»

Άσκηση 2: Συνθέστε το δημοτικό τραγούδι της... «Ελενίτσας», διατηρώντας το μέτρο και τον ρυθμό του δημοτικού ποιήματος «Γιωργίτσα».

7. Παραδοσιακή ποίηση

Άσκηση 1: Συνθέστε ένα παραδοσιακό ποίημα χρησιμοποιώντας πλεκτή ή ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία με θέμα την «αγάπη».

Άσκηση 2: Συνθέστε ένα παραδοσιακό ποίημα μιλώντας για την αγαπημένη σας εποχή του χρόνου, λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ποίησης.

8. Καβαφική ποίηση

Άσκηση 1: Διαβάζοντας «Τα τείχη» του Καβάφη, μιλήστε για τα δικά σας τείχη είτε πεζογραφικά είτε ποιητικά, αναφέροντας τους περιορισμούς και τις δεσμεύσεις που νιώθετε να σας περιβάλλουν.

Άσκηση 2: Ακολουθώντας, κατά το δυνατόν, τα χαρακτηριστικά της καβαφικής ποίησης, επιχειρήστε να μιλήσετε για μορφές και σώματα που σε ένα όνειρο ατενίζετε με θαυμασμό και έκπληξη.

9. Ακροστιχίδα

Άσκηση 1: Σχηματίστε ένα ποίημα με μονή ακροστιχίδα στην αρχή των στίχων κάθε στροφής με το μικρό σας όνομα και με θέμα το «όνειρο».

Άσκηση 2: Δημιουργήστε ένα ποίημα με διπλή ακροστιχίδα σχηματίζοντας στην αρχή και στο τέλος κάθε στίχου τη λέξη «αέρας».

10. Παρωδία

Άσκηση 1: Δημιουργήστε την παρωδία του ποιήματος του Καβάφη «Περιμένοντας τους βαρβάρους» με τίτλο «Περιμένοντας τους καθηγητές», επιστρατεύοντας χιούμορ και φαντασία, με γεγονότα παρμένα από τη σχολική σας πραγματικότητα.

Άσκηση 2: Δώστε το προοίμιο της *Ιλιάδας* με την τεχνική της παρωδίας σε ένα έργο που αναφέρεται στον πόλεμο των ποντικών με τις γάτες.

Τη μάνητα, θεά, τραγούδα μας του Ξακουστού Αχιλλέα,
ανάθεμά τη, πίκρες που 'δωκε στους Αχαιοούς περίσιες
και πλήθος αντρειωμένες έστειλε ψυχές στον Άδη κάτω
παλικαριών, στους σκύλους ρίχνοντας να φάνε τα κορμιά τους
και στα όρνια ολούθε –έτσι το θέλησε να γίνει τότε ο Δίας–
απ' τη στιγμή που πρωτοπιάστηκαν και χώρισαν οι δυο τους,
του Ατρέα ο γιος ο στρατοκράτορας κι ο μέγας Αχιλλέας.

11. Κινέζικο πορτρέτο

Άσκηση: Συμπληρώστε τα παρακάτω κινέζικα πορτρέτα.

α) Αν ήμουν άνεμος,
θα...
και...
ώστε...

β) Αν έχανα τα πάντα στη ζωή,
θα...
και...
για να...

Το κινέζικο πορτρέτο των
στοιχείων του πλανήτη μας

Δ. ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΚΑΙ ΙΔΕΕΣ («ΠΡΟΣΕΧΟΥΜΕ»)

A) ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

1. Οργάνωση ενός εργαστηρίου Δημιουργικής Γραφής (αρχές, κανόνες, τυπολογία)

Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα οι εμπειρίες από τη λειτουργία Εργαστηρίων Δημιουργικής Γραφής είναι ελάχιστες, εάν όχι ανύπαρκτες. Επίσημα Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής έχουν αναπτυχθεί μάλλον αποσπασματικά, κυρίως σε εξωθεσμικούς και εξωεκπαιδευτικούς χώρους ή με την ευκαιρία επισκέψεων συγγραφέων στα σχολεία. Στην ουσία δεν ασκούν και δεν έχουν σε καμιά περίπτωση την έλξη και γοητεία που έχουν σε Εκπαιδευτικά Συστήματα της Ευρώπης, όπου η παρουσία και η λειτουργία τους αποτελούν μια συνηθισμένη εκπαιδευτική επιλογή.

Η διάρκεια μιας συνάντησης διαρκεί περίπου 60 έως 90 λεπτά ανάλογα με την ηλικία των παιδιών για όλες τις προτεινόμενες δραστηριότητες Δημιουργικής Γραφής.

A. Προετοιμασία (2-3 λεπτά): Αυτοσυγκέντρωση, σύντομη χαλαρωτική προετοιμασία.

B. Διεξαγωγή της συνάντησης: Αναλυτική εξήγηση των όρων του λογοτεχνικού παιχνιδιού ή των ασκήσεων και ενδεχομένως και αναγνώσεις πολλών παραδειγμάτων. Χρόνος γραφής – ο χρόνος δηλώνεται πάντοτε με ακρίβεια, με τη στερεότυπη φράση: «Έχετε x λεπτά για να τελειώσετε την άσκησή σας». Χρόνος ανάγνωσης – ανάγνωση των κειμένων από όλους.

Γ. Οργάνωση: Η αίθουσα διδασκαλίας δεν είναι και ο ιδανικός χώρος για τη λειτουργία του Εργαστηρίου Δημιουργικής Γραφής, εφόσον η ανάγκη να φανεί κάτι διαφορετικό από ένα τυπικό μάθημα είναι μεγάλη και ισχυρή. Όταν υπάρχει αίθουσα Βιβλιοθήκης ή άλλου τύπου αίθουσα, είναι η καλύτερη επιλογή. Όλα τα παιδιά οποιασδήποτε ηλικίας έχουν το δικαίωμα και τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ένα εργαστήριο και να εξασκηθούν σε απλά και σύνθετα παιχνίδια γραφής. Τα παιδιά που έχουν γλωσσικά και λεξικολογικά προβλήματα, θα γράψουν κείμενα με το δικό τους περιορισμένο λεξιλόγιο, που θα αυξηθεί μέσω των ασκήσεων.

2. Τα δέκα κρίσιμα στοιχεία ενός Εργαστηρίου Δημιουργικής Γραφής

1. Στο πλαίσιο της σχολικής τάξης η ομάδα μπορεί να αποτελείται από όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες του τμήματος (20-25 άτομα).
2. Η διάρκειά του είναι 60-90 λεπτά.
3. Ενθαρρύνουμε όλα τα παιδιά να γράφουν, αλλά δεν μπορούμε και ούτε πρέπει να εξαναγκάσουμε κανέναν.
4. Οι ασκήσεις γραφής έχουν πάντα έναν τόνο και μια χροιά παιγνιώδους λογικής.
5. Μετά το πέρας του ορισμένου χρόνου για τη γραφή όλοι διαβάζουν το γραπτό τους.
6. Συνήθως ο πρώτος από την ομάδα που διαβάζει είναι εθελοντής/εθελόντρια.
7. Η κριτική γίνεται από τον/τη συντονιστή/ίστρια και πάντοτε με βάση τους κανόνες γραφής που δόθηκαν πριν από την άσκηση.
8. Τα κείμενα ξαναδουλεύονται σχεδόν πάντοτε.
9. Μπορεί και ο/η εκπαιδευτικός-συντονιστής/ίστρια να γράφει.
10. Ένα εργαστήριο βασίζεται στην αυτοσυγκέντρωση, στην ταπεινότητα και στο ταλέντο.

Β) ΓΝΩΜΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ-ΕΙΔΙΚΩΝ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

1. Ανδρέας Καρακίτσιος, Καθηγητής ΤΕΠΑΕ Α.Π. Θεσσαλονίκης

Η δημιουργική γραφή αποτελεί ένα μεγάλο όπλο και μια εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας της λογοτεχνίας στη σχολική τάξη. Οι μαθητές/τριες χρησιμοποιούν δεξιότητες που συνδέονται με το παιχνίδι, τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και χιλιάδες πειραματισμούς. Βεβαίως οι φόβοι για άλλη μια καινοτομία που πολύ εύκολα θα σχολειοποιηθεί, θα συρρικνωθεί και θα καταλήξει άλλο ένα μάθημα είναι πάντοτε υπαρκτοί... Κατά συνέπεια είναι απαραίτητα δυο πράγματα:

1) Η θεσμοποίηση εργαστηρίων δημιουργικής γραφής στο χώρο του Σχολείου είτε αυτόνομα είτε παράλληλα με το υπόλοιπο Πρόγραμμα. Ένα εργαστήριο δημιουργικής γραφής έχει ως κεντρικό στόχο να καλλιεργήσει τη φαντασία και τη δημιουργικότητα, να καταστήσει ευχάριστη την πράξη της γραφής και να επιτρέψει σε όλα τα παιδιά να αποκτήσουν αυτογνωσία και εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.

2) Είναι απαραίτητη μια αναλυτική παρουσίαση δράσεων δημιουργικής γραφής (στόχοι, δεξιότητες και περιεχόμενο δράσεων) για να είναι παιδαγωγικά εφαρμόσιμες και αξιοποιήσιμες στον ευρύ χώρο του Σχολείου. Μπορεί οι δραστηριότητες να είναι εντελώς ασύδοτες και κατευθυνόμενες από τη διάθεση των παιδιών αλλά τις περισσότερες φορές χρειάζονται συγκεκριμένα βήματα, χαρακτηριστικά, στάδια και φάσεις δηλαδή:

- α) Επιλογή, αναγνώριση και κατανόηση, του λογοτεχνικού είδους και των διακριτών γνωρισμάτων. Συνάντηση και με δράσεις φιλιαναγνωσίας.
- β) Πριν από οποιαδήποτε δράση προσφέρονται μικρές ασκήσεις ξεμπλοκαρίσματος (το άγχος της λευκής σελίδας) που μετατρέπονται σταδιακά σε σχέδια γραφής με στόχο το παραμύθι, την ποίηση, τη νουβέλα, το θέατρο.

Διονύσης Λειμόνης, *Δημιουργική Γραφή στην τάξη, Α΄ Γυμνασίου*, εκδόσεις Γράφημα, Θεσσαλονίκη 2018, σ. 19-20

2. Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η φιλοσοφία της Δημιουργικής Γραφής, αυτόνομου επιστημονικού κλάδου, πόρρω απέχει από την αντιμετώπιση της εκπαίδευσης ως μέσο επιβολής προαποφασισμένων μετασχηματισμών και την προϊούσα διδακτικοποίηση του παιδαγωγικού στοχασμού. Η υιοθέτηση της λογικής της Δημιουργικής Γραφής στην εκπαιδευτική πράξη δεν αίρει την καθοδήγηση και επίβλεψη του παιδιού από το εκπαιδευμένο προσωπικό, αλλά αναδεικνύει την αξία της συνεργασίας και προωθεί την προσωπική δημιουργία σε μία σειρά ζητημάτων. Ζητημάτων που δεν περιορίζονται στην τυποποιημένη και εργαλειακή σχολική γνώση και κουλτούρα, αλλά μυσούν το παιδί, την/τον μικρή/μικρό «καλλιτέχνη» στις πρακτικές του εφαρμοσμένου πολιτισμού. Αναγνωστικές και συγγραφικές δεξιότητες μέσα από την προσέγγιση και μύηση στον κόσμο της λογοτεχνίας και αυτόν του θεάτρου, του σεναρίου κ.τ.λ. προσφέρουν τη δυνατότητα της κατάκτησης μαθησιακών στόχων πρωτότυπων και αντισυμβατικών, ταυτόχρονα όμως και τόσο ουσιαστικών για το παιδί.

Διονύσης Λειμόνης, *Δημιουργική Γραφή στην τάξη, Α΄ Γυμνασίου*, εκδόσεις Γράφημα, Θεσσαλονίκη 2018, σ. 13-14

